

VILNIAUS UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETO
KONSTITUCINĖS IR ADMINISTRACINĖS TEISĖS KATEDRA

Vilmos Petravičienės
V kurso valstybės valdymo teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**TEISĖS Į PRIVATŲ GYVENIMĄ PAŽEIDIMAI VISUOMENĖS
INFORMAVIMO PRIEMONĖSE IR ŠIŲ TEISIŲ GYNIMO BŪDAI**

Vadovė: doc. dr. L. Meškauskaitė
Recenzentas: prof. dr. E. Šileikis

Vilnius, 2007

TURINYS

IŽANGA.....	2
I.VISUOMENĖS INFORMAVIMO KONSTITUCINIAI PAGRINDAI.....	5
II.VISUOMENĖS INFORMAVIMO ĮSTATYMINIO REGLAMENTVIMO	
 ISTORINĖ RAIDA LIETUVOJE.....	8
III.„PRIVACY“ KONCEPCIJA.....	14
IV.TEISĖ TURĖTI ĮSITIKINIMUS IR JUOS LAISVAI REIKŠTI.....	16
4.1. SAVIRAIŠKOS LAISVĖS APSAUGA.....	16
4.2. SAVIRAIŠKOS LAISVĖS VISUOMENĖS INFORMAVIMO PRIEMONĖSE	
TEISINIS RIBOJIMAS.....	17
V.TEISĖ Į PRIVATAUS GYVENIMO NELIEČIAMUMĄ.....	21
5.1. PRIVATAUS GYVENIMO SAMPRATA.....	21
5.2. PRIVATAUS GYVENIMO RIBOS.....	22
5.3. VIEŠIEJI ASMENYS.....	24
5.4. TEISMŲ PRAKTIKA TEISĖS Į PRIVATŲ GYVENIMĄ GYNIMO	
BYLOSE.....	27
VI.TEISĖ Į PRIVATUMĄ GARANTUOJAMA TARPTUTINIŲ LYGMENIU.....	36
VII.VISUOMENĖS INFORMAVIMAS IR PRIVATAUS GYVENIMO APSAUGA.....	40
7.1. TEISIŲ Į PRIVATŲ GYVENIMĄ PAŽEISTŲ VISUOMENĖS	
INFORMAVIMO PRIEMONĖSE GYNIMO BŪDAI.....	47
IŠVADOS.....	48
SANTRAUKA.....	49
SUMMARY	50
LITERATŪRA.....	51

ĮŽANGA

Konstitucija yra aukščiausias valstybės įstatymas. Jis įtvirtina svarbiausius valstybės visuomeninius santykius: valstybės konstrukciją, elementus, jų funkcionavimo pagrindus, kompetenciją. Ji apibrėžia tautos suverenitetą ir jo įgyvendinimo mechanizmą, tiesioginės ir atstovaujamosios demokratijos institutus. Taip pat Konstitucija įtvirtina žmogaus ir piliečio teisinę padėtį valstybėje, jo santykius su valstybe, pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimą, o žmogaus teisių koncepcija yra viena pagrindinių civilizuotos žmonijos kūrinų, darančių ypatingai didelį poveikį žmonijos raidai. Tad nenuostabu, kad nūdienos pasaulyje nėra svarbesnės ir kartu praktikoje populiarnesnės idėjos kaip žmogaus teisės ir laisvės.

Žmogaus teisių raidos istorija – tai pirmiausia organizuoto žmonių gynimosi nuo valdžios ir nuo privačių asmenų ar jų susivienijimų savivalės bei agresijos istorija. Tai kova dėl žmogaus orumo, dėl žmogiškai vertingo gyvenimo, dėl galimybės gyventi visuomenėje ir saugiai joje jaustis. Tik per žmogaus teisių koncepciją ir jos įgyvendinimą buvo kuriama nauja valstybė ir valstybinės politikos samprata, pajėgi įveikti klasikinės valstybės tradiciją, jos diskriminacinę esmę.

Asmens teisė į privatumą žinoma jau nuo seno, bet turėjo praeiti daug laiko, kol ši teisė tarptautiniu mastu buvo įtvirtinta kaip visuotinai pripažinta socialinė vertybė – 1948 m. Jungtinių Tautų Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 straipsnyje, 1950 m. Europos Žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnyje. Šiuose pamatiniuose žmogaus teisių šaltiniuose asmens teisė į privatumą įtvirtinta kaip fundamentali (nors be abejo – ne absoliuti) žmogaus teisė.

Žvelgiant istoriškai, pirmasis šios teisės įgyvendinimo pasireiškimas atrandamas dar 1361 m., kuomet Anglijos taikos teisėjas sankcionavo sekiotųjų ir pasiklausinėtųjų areštą. 1765 m. Lordas *Camden* panaikino įėjimo į privačius namus ir jų apieškos orderį bei nurodė: "Nėra jokios teisės normos, kuri leistų tokius dalykus; tokiu atveju mūsų visuomenės nariai prarastų bet koki komfortą ir apsaugą". Parlamentaras *W.Pitt* rašė: "savo namuose net ir didžiausias vargšas ar elgeta yra valdovas, net ir visa karaliaus kariauna yra bejėgė prieš jį"¹. Vis dėlto, privatumo teisinės šaknys glūdi JAV. 1890 m., JAV teisininkai Samuel Warren ir Louis Brandeis parašė konstruktyvų darbą apie asmens teisę į privatumą deliktų prasme ir apibrėžė ją, kaip "teisę būti paliktam vienu" (ang. the right to be left alone)².

¹ M.Civilka. Asmens duomenų apsauga terptautinėje ir Europos bendrijos teisėje – <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas.html>.

² S.Warren, L.Brandeis. *The right to privacy* // Harvard Law Review 4. 1890.

Įvairios valstybės suformavo skirtingas asmens privatumo apsaugos priemones. 1776 m. Švedijos Parlamentas priėmė aktą “Dėl priėjimo prie viešųjų registru”, kuris reikalavo, kad visa valstybinių institucijų turima informacija būtų naudojama išskirtinai teisėtiems tikslams. 1772 m. Žmogaus ir piliečių teisių deklaracijoje jau numatyta, kad privati nuosavybė yra neliečiama ir saugoma. Prancūzija uždraudė privačių/asmeninių faktų viešą publikavimą ir 1858 m. už šių draudimų pažeidimą nustatė griežtas baudas.

1990 m. kovo 11 d. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir po to prasidėjus bei dabar vykstant demokratiniam procesams politinės, ekonominės ir socialinės veiklos sferose, šalies valdžios ir jos viešojo administravimo institucijoms kasmet keliami nauji uždaviniai valstybės reikalams geriau tvarkyti. Po sovietmečio laikais nuasmeninto gyvenimo pagaliau kalbama ir apie teisę į privatų gyvenimą bei galimybę ginti savo privatumą. Šalies viešojo administravimo institucijoms tenka labai svarbus vaidmuo siekiant užtikrinti šias teises.

Demokratija - tai gyvenimo būdas, kurį visų pirma formuoja valstybę sudarančių piliečių saugumas, laisvė nuo baimės ir iš to sekanti pagarba sau, kitiems bei valstybės institucijoms, ir pilietinis aktyvumas. Kita vertus, kas valdo informaciją apie privatų žmonių gyvenimą, turi galimybę juos valdyti ar bent daryti įtaką jų elgesiui. Visos šiuolaikinės vidutinės ir didelės įmonės personalo duomenų sistemoms, bazėms kurti, administruoti ir planuoti naudoja kompiuterizuotas asmens duomenų kaupimo, perdavimo ir panašias sistemas.

Daugelio sričių (sociologinės, istorinės, medicininės) moksliniai tyrimai tiesiogiai priklauso nuo asmens duomenų. Televizija ir spauda nuolat skelbia apie privačių asmenų, politikų, žymių visuomenės veikėjų veiklą. Pastarieji dešimtmečiai atskleidė ir įtvirtino, jog duomenys, informacija, susijusi su privataus asmens gyvenimu, naujosios ekonomikos kontekste tampa preke, turinčia nemenką komercinę vertę. Suvokiant tokios asmeninės informacijos vertę nenuostabu, kodėl dauguma komercinių subjektų linkę nepaisyti reikalavimų gerbti individų teisę į privatumą. Ilgus metus buvusio Žurnalistų sąjungos pirmininku Rimgaudo Eilunavičiaus nuomone, kol kas ne visi suvokia, kad privatumas yra vertybė: „Mes dar turbūt neįsisąmoninome, kad jei privatus asmuo yra privačioje valdoje, peržagti to privatumo negalima“. Todėl žiniasklaida dar turi įsisąmoninti šią paprastą tiesą ir savo pavyzdžiu rodyti, jog jie gerbia Lietuvos piliečius ir kad jiems rūpi demokratija.

Šio magistro darbo tikslai – apibrėžti teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą, kaip visuotinai pripažintą socialinę vertybę, jos užtikrinimą visuomenės informavimo srityje bei išsiaiškinti pažeistos žmogaus teisės į privatumą gynimo būdus. Rašant darbą buvo keliami tokie

uždaviniai: Pagrįsti, kad demokratinei visuomenei būdingas nuomonių pliuralizmas, žiniasklaidoje gali būti įgyvendintas tik nuosekliai stebint ir reglamentuojant visuomenės informavimo priemonių veiklą, bei aptarti visuomenės informavimo įstatyminio reglamentavimo istorinę raidą Lietuvoje; Apibūdinti konstitucinę žmogaus teisę turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti bei apibrėžti šios laisvės ribojimo pagrindus demokratinėje visuomenėje; Išsiaiškinti teisės į privatų gyvenimą neliečiamumo ribas, bei išnagrinėti šios teisės pažeidimus visuomenės informavimo priemonėse; Aptarti pažeistos teisės į privatų gyvenimą gynimo būdus.

Siekiant aukščiau iškeltų tikslų tinkamo atskleidimo magistro darbe naudojami gramatinis, istorinis, sisteminis, loginis ir lyginamasis metodai. Gramatinio metodo, kuris yra neatsiejamai susijęs su sisteminiu metodu, pagalba sieksiu apibrėžti visuomenės informavimo garantijas bei žodžio laisvės ribas teisės aktuose, sistemiškai aiškindama – nurodyti, kokių reikalavimų visuomenės informavimo priemonės stokoja žmogaus teisės į privatų gyvenimą apsaugos srityje. Istorinio metodo pagalba atskleisiu visuomenės informavimo įstatyminio reglamentavimo raidą Lietuvoje nuo 1990 m. iki šios dienos bei tarptautiniu lygmeniu, analizuosiu žmogaus teisę į privatumą, kuri kaip esminė ir svarbiausia asmens teisė privalomai turi būti saugoma ir ginama valstybės. Aptarsiu žmogaus teisę į įsitikinimų raiškos laisvę bei jos teisinius ribojimus visuomenės informavimo priemonėse. Loginio metodo pagalba sieksiu nustatyti ar konkretus teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą reglamentavimas yra tinkamas, o lyginamojo metodo pagalba – pasitelkdama taip pat ir teismų praktiką, asmenų teisės į privatų gyvenimą pažeidimų (įvykdytų visuomenės informavimo priemonių veiksmis) traktavimą, aptarsiu asmens privatumo apsaugos problemas visuomenės informavimo srityje.

Pagrindinis magistro darbo šaltinis - pozityvioji teisė – atskirų laikotarpių konstitucijos ir įstatymai. Taip pat teismų praktika, *inter alia*, Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija žmogaus teisės į privatumą pažeidimo bylose, kuriose pažeidėjais yra identifikuojamos visuomenės informavimo priemonės. Kadangi Lietuvos Respublikoje itin daug reikšmingų doktrinos šaltinių teisės į privatų gyvenimą pažeidimų visuomenės informavimo priemonėse ir šios teisės gynimo būdų srityje nėra, šiame magistro darbe taip pat bus vadovaujama L.Meškauskaitės monografija „Žiniasklaidos teisė“.

I. VISUOMENĖS INFORMAVIMO KONSTITUCINIAI PAGRINDAI

Konstitucija ir įstatymai, tarptautinės teisės normos bei sutartys aiškiai apibrėžia patikimas visuomenės informavimo garantijas bei žodžio laisvės ribas Lietuvoje.

Pastaraisiais metais Lietuvoje didžiausią sociologinių apklausų respondentų pasitikėjimą turi visuomenės informavimo priemonės. Dabartinėje Konstitucijoje pirmą kartą Lietuvos konstitucijų raidoje tiesiogiai paminėtos “masinės informacijos priemonės” kaip konstitucinė vertybė - 1) Masinės informacijos cenzūra draudžiama; 2) Valstybė, politinės partijos, politinės ir visuomeninės organizacijos, kitos institucijos ar asmenys negali monopolizuoti masinės informacijos priemonių. Konstitucijos 44 straipsnio pirmoji dalis įtvirtina nepriklausomą nuo valstybės politikos, politinių partijų bet kokios informacijos pateikimą visuomenei³, kadangi “cenzūra” kalbiniu ir loginiu požiūriu apima procedūrą, pagal kurią visos planuojamos publikacijos ir kiti visuomenės informavimo produktai pateikiami valstybės institucijai, kuri tikrina jų turinį ir leidžia ar neleidžia juos skelbti, kaip buvo LTSR laikotarpio vienpartines savivales metais. Konstitucijos 44 straipsnio antroji dalis įtvirtina aptariamą laisvės garantijas nuo žiniasklaidos monopolizavimo vienos ar kitos partijos, nuo publicistinių valdžių padalijimo ir panašių aspektų.

Konstitucinio teismo aiškinimu, monopolizavimo ir informacijos cenzūros “uždraudimas” – teisinės priemonės, kuriomis siekiama garantuoti, kad “nebūtų pažeistas demokratinės valstybės principas – pliuralizmas” Akivaizdu, jog nepriklausomos visuomenės informavimo priemonės – atviros ir pilietinės visuomenės bei demokratinės valstybės komponentas. Konstitucinio teismo 1995 m. balandžio 20 d. nutarime nurodyta, kad “galimybė kiekvienam žmogui laisvai formuoti savo nuomonę bei pažiūras ir laisvai jas skleisti – būtina sąlyga demokratijai sukurti ir išsaugoti”⁴.

Demokratinei visuomenei būdingas nuomonių pliuralizmas žiniasklaidoje gali būti įgyvendintas tik nuosekliai stebint ir reglamentuojant visuomenės informavimo priemonių koncentracijos procesus. Tą tiesiogiai įpareigoja ir Konstitucijos 44 straipsnio antroji dalis, draudžianti monopolizuoti visuomenės informavimo priemones. Siekiant įgyvendinti šią

³ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992. Nr. 33-1014;

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. balandžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Žin., 1995. Nr. 34-847.

konstitucinę nuostatą, užtikrinančią vieną iš svarbiausių demokratinės visuomenės sąlygų – žodžio laisvę, įstatymuose būtina įtvirtinti antimonopolines nuostatas.

Kadangi visuomenės informavimo verslas specifinis, todėl šios srities antimonopolinių procesų reglamentavimas turi atsispindėti Visuomenės informavimo įstatyme. Būtinus detalus reglamentavimas dėl kapitalo koncentracijos visuomenės informavimo sektoriuje, numatant tam tikrus saugiklius, užkertančius kelią galimiems monopolizavimo procesams, ir įvardinant visuomenės informavimo institucijas, atsakingas už tokių įstatymo nuostatų laikymosi priežiūrą⁵.

Nors žodžio laisvė yra demokratijos išraiška valstybėje, tačiau tai nereiškia, kad visuomenės informavimas yra ta visuomenės sritis, kuriai negalioja taisyklės ir kurioje yra leidžiama viskas. Žodžio laisvė yra teisėta tiek, kiek ji nepažeidžia kitų asmenų teisių ir visuomenės interesų. Visuomenės informavimo priemonių laisvė yra neatsiejama nuo socialinės ir teisinės atsakomybės, nes tuomet, kai neveikia teisės normos, nukenčia demokratija, o žmogaus teisės nuvertinamos. Tokios nuostatos išplaukia iš Konstitucijos 25 straipsnio ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio turinio.

Demokratinėse šalyse yra laikomasi nuomonės, kad visuomenės informavimo priemonės yra specifinės verslo korporacijos, kurios turi būti atviros visuomenei, t. y. visuomenė turi teisę žinoti apie tokias įmones daugiau nei apie kitokio pobūdžio verslo įmones: kam priklauso laikraštis ar žurnalas, radijo, televizijos stotis ar atskira laida, kas yra didžiausi akcininkai, kokie jų turtiniai interesai kitose visuomenės informavimo priemonėse, kokie kiti turtiniai ryšiai ir pan. Tik žinodama tokius duomenis, visuomenė gali vertinti tokių laikraščių ir žurnalų, radijo ir televizijos stočių, atskirų laidų rengėjų platinamos informacijos patikimumą ir kilmę. Tokia yra demokratijos abėcėlė. Bendrosios viešumo nuostatos spaudos, radijo ir televizijos savininkams yra viena iš priemonių išvengti monopolio viešosios informacijos srityje ir manipuliavimo visuomenine nuomone.

Apie būtinumą nacionaliniuose įstatymuose įtvirtinti bendrąsias viešumo nuostatas spaudai, radijo ir televizijos stotims nurodoma Europos Tarybos Ministro komiteto rekomendacijoje Nr. R (94) 13 valstybėms narėms dėl informacijos priemonių viešumą skatinančių būdų, priimtoje 1994 m. lapkričio mėn. 22 d. Ministrų komiteto 521-jame susitikime⁶.

Nuo 1996 metų liepos 1 d., galiojant Visuomenės informavimo įstatymo nuostatai, kad visuomenės informavimo priemonių savininkai privalo skelbti apie save tam tikrus duomenis

⁵ L. Meškauskaitė. *Žiniasklaidos teisė* // Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2004. P. 137;

⁶ Ten pat. P. 124.

„Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“, o nuo 2002 m. sausio 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymui Nr. 382⁷ „Dėl duomenų apie viešosios informacijos rengėjus, platintojus ir jų savininkus pateikimo bei šių duomenų skelbimo „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ tvarkos patvirtinimo“. Pirmą kartą tik 2002 m. gegužės 16 d., tai yra praėjus šešeriems metams įstatymo įsigaliojimo, buvo pateikti duomenys apie visuomenės informavimo priemonių savininkus. Tačiau pateikti duomenys tik apie penkis viešosios informacijos rengėjus ir platintojus: AB Lietuvos telegramų agentūrą ELTA, UAB „Pačiolis“, UAB „Aukšinė varpa“, Leidybinę įmonę „Kriminalistika“ ir UAB „Sugardas“⁸. Tiesa 2003 m. gegužės 24 d. „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ Nr. 38⁹ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija pateikė duomenis apie keturiolika viešosios informacijos rengėjų ir (ar) platintojų, 2004 m. gegužės 14 d. leidinyje „Informaciniai pranešimai“ Nr. 36¹⁰ pateikta informacija apie dvylika viešosios informacijos rengėjų ir (ar) platintojų. 2006 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojus Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymui¹¹, 2006 m. lapkričio 9 d. Lietuvos respublikos kultūros ministras išleido įsakymą Nr. ĮV-604 „Dėl duomenų apie vietinių, regioninių arba nacionalinių laikraščių, žurnalų bei informacinės visuomenės informavimo priemonių dalyvių pateikimo bei šių duomenų skelbimo „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ tvarkos aprašo patvirtinimo“¹².

Tačiau dar ir dabar neskaidrūs žiniasklaidos leidėjų turtiniai santykiai. Šiandien Lietuvoje nežinome, kur baigiasi leidėjo interesai ir prasideda redaktoriaus interesai. Nežinome skiriamosios ribos tarp verslo ir informacijos – dviejų būtinų kiekvienos visuomenės informavimo priemonės išlikimo sąlygų. Verslas ir informacija yra persipynę, o neaiškia riba naudojasi žurnalistai, redaktoriai, leidėjai ir tie, kurie juos papirkinėja.

Mes turėtume aiškiai pasakyti, kad visuomenės informavimas – ypatinga verslo rūšis, reikalaujanti aukštos kultūros, tvirtų moralinių ir etinių pozicijų, pagarbos šalies, tautos ir tarptautiniu mastu pripažįstamoms vertybėms bei moralės normoms. Tai sfera, kuriai turėtų būti

⁷ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2001 m. lapkričio 22 d. įsakymas Nr. 382 „Dėl duomenų apie viešosios informacijos rengėjus, platintojus ir jų savininkus pateikimo bei šių duomenų skelbimo „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ tvarkos patvirtinimo“ // *Žin.*, 2001. Nr. 99-3572;

⁸ L. Meškauskaitė. *Žiniasklaidos teisė* // Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2004. P. 123;

⁹ *Duomenys apie viešosios informacijos rengėjus, platintojus ir jų savininkus* // Informaciniai pranešimai. 2003.Nr. 38;

¹⁰ *Duomenys apie viešosios informacijos rengėjus, platintojus ir jų savininkus* // Informaciniai pranešimai. 2004.Nr. 36;

¹¹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas // *Žin.*, 2006. Nr. 82-3254;

¹² Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2006 m. lapkričio 9 d. įsakymas Nr. ĮV-604 „Dėl duomenų apie vietinių, regioninių arba nacionalinių laikraščių, žurnalų bei informacinės visuomenės informavimo priemonių dalyvių pateikimo bei šių duomenų skelbimo „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ tvarkos aprašo patvirtinimo“ // *Žin.*, 1996. Nr. 122-4636.

nepriimtini siauri privatūs ar grupiniai interesai, noras diegti ir įtvirtinti demoralizuojančią šou verslo „kultūrą“, nesiskaitymą su padorumu, pasityčiojimą iš dorovės ir etikos normų. Tačiau praktikoje mes matome, jog nemaža dalis savininkų tik žodžiais tepripažįsta pagrindinius visuomenės informavimo principus.

II. VISUOMENĖS INFORMAVIMO ĮSTATYMINIO REGLAMENTAVIMO ISTORINĖ RAIDA LIETUVOJE

XVI a. pradžioje Lietuvoje formuojasi teisinė žmogaus teisių samprata. Pagrindinių teisių dvasia atsispindi jau I Statute. Jo preambulėje nurodoma, kad Statutas skirtas visiems pavaldiniams, kokio luomo jie bebūtų. Iš Statuto teksto išplaukia svarbiausių konstitucinių žmogaus teisių užuomazgos: kiekvieno atsakomybė tik už savo veiksmus, nebuvimas atsakomybės be kaltės, išimtinė teismo teisė nustatyti kaltę ir skirti bausmę¹³.

Į 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstituciją žmogaus teisės sugrįžo kaip viso pasaulio patirtis. Jas veikė įžymūs tarptautinės teisės aktai, Jungtinių Tautų Organizacijos, Europos Tarybos dokumentai.

Pirmieji istoriniai žmogaus teisių dokumentai, kurių nuostatos yra visų civilizuoto pasaulio konstitucijų šerdis, žmogaus teises ir laisves laiko prigimtiniėmis, neatimamomis ir įvardija jas akivaizdžiomis tiesomis. Pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 1 straipsnį valstybė garantuoja kiekvienam jos jurisdikcijoje esančiam žmogui teises ir laisves. Vadinas valstybė turi būti pajėgi fiziškai garantuoti skelbiamas teises. Konstitucija tėra tik skambių frazių rinkinys, jeigu nėra sudarytos žmogaus teisių, laisvių ir pareigų, kurias ji skelbia, įgyvendinimo sąlygos ir prielaidos, sukurtas jų gynimo mechanizmas – demokratiški, aiškūs ir nedviprasmiški įstatymai, efektyvi teisėsaugos institucijų ir teismų sistema. Konstitucijų straipsniai, ne tik formalių, bet ir principinių nuostatų požiūriu sudaro vientisą sistemą: atskiri straipsniai yra susiję glaudžias tarpusavio ryšiais ir priklausomybe, vienos nuostatos detalizuoja ir plėtoja kitas.

1990 kovo 11 d. aktais atkūrus nepriklausomybę, buvo reformuojama teisinė sistema. Šios reformos rezultatas – radikalūs pokyčiai teisės sistemoje.

¹³ T.Birmontienė, E.Jarašiūnas, E.Kūris. *Lietuvos Konstitucinė teisė* // Lietuvos teisės universitetas. Vilnius 2001. P. 133-134.

Žmogaus teisės pamažu tampa ne tik atskiros valstybės, bet ir visos žmonijos vertybe. Žmogaus teisių samprata universalėja. Liberalioji žmogaus teisių koncepcija išigali visame pasaulyje, ji remiasi prigimtaine samprata. Šiuolaikinėje žmogaus teisių doktrinoje persipina ir pozityviosios teisės koncepcijos. Pozityvioji teisės išraiška – jų įtvirtinimas Konstitucijose ir kituose teisės aktuose.

Žmogaus teisių universalumas padeda reformuoti teisę pagal šių dienų reikalavimus ir daro didelę įtaką mūsų teisės reformai. Žmogaus teisių institutas mūsų Konstitucijoje neapsiriboja tik tiesiogiai joje įrašytomis nuostatomis. Konstitucijos 18 straipsnyje nurodoma, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės¹⁴, taigi Konstitucijos tekstas neturi būti suprantamas kaip baigtinis teisių ir laisvių sąrašas.

Žmogaus teisės ir laisvės šiuolaikinėje doktrinoje peržengia siauras konstitucinės teisės instituto ribas ir tampa visos teisinės sistemos pagrindu. Vakarų Europoje žmogaus teisės ir laisvės yra vienodai suprantamos ir vertinamos. Tam didelę įtaką daro Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos Konvencija bei jos interpretavimas Europos Žmogaus teisių teisme.

Pagrindinis nacionalinis visuomenės informavimo teisės šaltinis yra 1992 m. Konstitucija¹⁵, kurios antrame skirsnyje ir trečio skirsnio 44 straipsnyje įtvirtintos visuomenės informavimo teisei svarbios nuostatos: žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės; žmogaus orumą gina įstatymas; žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas; žmogaus būstas neliečiamas; žmogaus teisė turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti; žmogus įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, privalo laikytis Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių; asmuo, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą, o jam padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas; masinės informacijos cenzūra draudžiama; valstybė, politinės partijos, politinės ir visuomeninės organizacijos, kitos institucijos ar asmenys negali monopolizuoti masinės informacijos priemonių.

Tačiau tas faktas, kad pavyzdžiui Lietuvos valstybės 1938 m. Konstitucija tiesiogiai neįtvirtino žmogaus teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą, nereiškia, kad tokia teisė tuomet savaime negaliojo, tai yra pradėjo galioti tik priėmus Lietuvos respublikos 1992 m.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992. Nr. 33-1014;

¹⁵ T.Birmontienė. *Teisės šaltinio sąvoka* // Lietuvos Konstitucinė teisė. Vilnius, 2001.P. 54;

Konstituciją¹⁶, kurios 22 straipsnio pirmoje dalyje įtvirtinta nuostata, kad žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas. 1938 m. Konstitucijos 21 - 24 straipsniai skelbė asmens ir buto neliečiamumą, valstybinę susižinojimo turinio paslapties apsaugą, persikėlimo ir gyvenamosios vietos pasirinkimo laisvę. Nurodoma, kad valstybė galinti šias teises varžyti „valstybės saugumo“, „kovos su nusikaltimais“ sumetimais¹⁷, tačiau teisė į privatų gyvenimą paprasčiausiai nebuvo išsąmoninta kaip atskira (savarankiška) teisė, nesutampanti su 21 ir 24 straipsniuose išvardintomis klasikinėmis teisėmis.

Be konstitucinių nuostatų, visuomenės informavimo įstatyminio reglamentavimo istorinei raidai svarbūs ir kiti teisės aktai, kurie atspindi visuomenės informavimo teisinio reglamentavimo ir teisinės kultūros Lietuvoje pokyčius.

Nuo 1990 iki 1991 metu buvo priimti ir patvirtinti žemiau išvardinti teisės aktai dėl visuomenės informavimo:

1. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas¹⁸;
2. Dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto tvirtinimo¹⁹;
3. Dėl spaudos leidinių ir videofilmų, skatinančių amoralias nuostatas²⁰;
4. Dėl spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymo 6 straipsnio nuostatų įgyvendinimo²¹;
5. Dėl masinės informacijos priemonių atstovų akreditavimo prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos taisyklių²².

¹⁶ E.Šileikis. *Alternatyvi Konstitucinė teisė* // Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2005. P. 217.

¹⁷ T.Birmontienė, E.Jarašiūnas, E.Kūris. *Lietuvos Konstitucinė teisė* // Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2001. P. 152;

¹⁸ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. vasario 9 d. įstatymas Nr. XI-36 „Lietuvos TSR spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas“ // *Žin.*, 1990. Nr. 7-163;

¹⁹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1990 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. I-208 „Dėl Lietuvos radio ir televizijos statuto tvirtinimo“ // *Žin.*, 1990. Nr. 15-424;

²⁰ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1990 m. rugpjūčio 1 d. nutarimas Nr. I-461 „Dėl spaudos leidinių ir videofilmų, skatinančių amoralias nuostatas“ // *Žin.*, 1990. Nr. 23-578;

²¹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1990 m. rugpjūčio 22 d. nutarimas Nr. I-498 „Dėl spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymo 6 straipsnio nuostatų įgyvendinimo“ // *Žin.*, 1990. Nr. 25-621;

²² Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1990 m. rugsėjo 10 d. nutarimas Nr. I-540 „Dėl masinės informacijos priemonių atstovų akreditavimo prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos taisyklių“ // *Žin.*, 1990. Nr. 27-661.

Šiam laikotarpiui svarbus Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. vasario 9 d. Lietuvos Tarybų socialistinės Respublikos spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas Nr. XI-36²³. Šis įstatymas – tai visuomenės informavimo teisės normų formavimosi prielaida Lietuvos teisėkūrai visuomenės informavimo srityje. Nors jis buvo priimtas sovietinio laikotarpio saulėlydyje ir nevisiškai atspindėjo visų visuomenės informavimo klausimų įvairovę, bet visuomeninio „pakilimo“ sąlygomis daugelis šio įstatymo nuostatų buvo gana šiuolaikiškos²⁴.

Be draudimo publikuoti rašinius, pažeidžiančius nekaltumo prezumpciją bei darančius įtaką teismo sprendimams ir informacijos šaltinio paslapties įtvirtinimo, Spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymo 6 straipsnyje buvo įtvirtinta nuostata, kad neskelbtina informacija yra ir informacija apie žmogaus asmeninį gyvenimą, jeigu ji platinama be jo sutikimo, išskyrus žinias, nustatytas teismo.

1990 m. Spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas unikalus ir tuo, kad pirmą kartą Lietuvos istorijoje numatė moralinės žalos atlyginimo galimybę bei įtvirtindamas visuomenės informavimo priemonių laisvę, apibrėžė jų atsakomybę, kuri išskildavo pažeidus įstatymo saugomas kitų asmenų teises²⁵.

Nuo 1991 iki 1992 metu buvo priimti ir patvirtinti žemiau išvardinti teisės aktai dėl visuomenės informavimo:

1. Dėl buvusių LKP (SSKP), LKP ir kitų komunistinių organizacijų spaudos organų (žurnalų)²⁶;
2. Dėl buvusių LKP (SSKP), LKP spaudos organų (miestų bei rajonų laikraščių)²⁷.

Nuo 1992 iki 1993 metu buvo priimti ir patvirtinti žemiau išvardinti teisės aktai dėl visuomenės informavimo:

²³ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. vasario 9 d. įstatymas Nr. XI-36 „Lietuvos TSR spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas“ // *Žin.*, 1990. Nr. 7-163;

²⁴ L. Meškauskaitė. *Žiniasklaidos teisė* // Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2004. P. 37;

²⁵ L. Meškauskaitė. *Žiniasklaidos teisė* // Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2004. P. 38;

²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. 552 “Dėl buvusių LKP (SSKP), LKP ir kitų komunistinių organizacijų spaudos organų (žurnalų)” // *Žin.*, 1992. Nr. 6-140;

²⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. gruodžio 6 d. nutarimas nr. 534 “Dėl buvusių LKP (SSKP), LKP spaudos organų (miestų bei rajonų laikraščių)” // *Žin.*, 1992. Nr. 6-127;

1. Dėl Spaudos departamento prie LRV likvidacinės komisijos sudarymo²⁸;
2. Dėl nepriklausomos masinės informacijos sistemos²⁹;
3. Dėl Spaudos kontrolės valdybos³⁰;
4. Dėl masinės informacijos priemonių atstovų akreditavimo prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės taisyklių patvirtinimo³¹;
5. Lietuvos Respublikos spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas³²;
6. Dėl spaudos leidinių, turinčių erotinį pobūdį, apmokestinimo, taip pat erotinio pobūdžio kino filmų bei videoprogramų, kitų renginių viešo rodymo ir prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos³³.

Nuo 1993 iki 1996 metu buvo priimti ir patvirtinti žemiau išvardinti teisės aktai dėl visuomenės informavimo:

1. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo projektas³⁴;
2. Dėl Lietuvos Respublikos radijo ryšio įstatymo įgyvendinimo³⁵;
3. Lietuvos Respublikos radijo ryšio įstatymas³⁶.

Nuo 1996 iki 1999 metu buvo priimti ir patvirtinti žemiau išvardinti teisės aktai dėl visuomenės informavimo:

1. Dėl Erotinio ir smurtinio pobūdžio spaudos leidinių, kino filmų ir videofilmų, radijo ir televizijos programų platinimo tvarkos patvirtinimo³⁷;

²⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. sausio 1 d. potvarkis Nr. 5P „Dėl Spaudos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės likvidacinės komisijos sudarymo“ // Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 1992. Nr. 5P.

²⁹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. vasario 6 d. nutarimas Nr. I-2293 „Dėl nepriklausomos masinės informacijos sistemos“ // Žin., 1992. Nr. 7-116;

³⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. kovo 17 d. nutarimas Nr. 172 „Dėl spaudos kontrolės valdybos“ // Žin., 1992. Nr. 17-464;

³¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. rugsėjo 10 d. nutarimas Nr. 663 „Dėl masinės informacijos priemonių atstovų akreditavimo prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės taisyklių patvirtinimo“ // Žin., 1992. Nr. 29-887;

³² Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. spalio 29 d. įstatymas Nr. XI-3670 „Lietuvos Respublikos spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas“ // Žin., 1992. Nr. 32-979;

³³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. lapkričio 20 d. nutarimas Nr. 578 „Dėl spaudos leidinių, turinčių erotinį pobūdį, apmokestinimo, taip pat erotinio pobūdžio kino filmų bei videoprogramų, kitų renginių viešo rodymo ir prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos“ // Žin., 1992. Nr. 7-183;

³⁴ 1996 m. birželio 24 d. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo projektas. Nr.200(6) // Česlovas Juršėnas, Lietuvos Respublikos Seimas;

³⁵ Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. lapkričio 30 d. nutarimas Nr. I-1111 „Dėl Lietuvos Respublikos radio ryšio įstatymo įgyvendinimo“ // Žin., 1995. Nr. 102-2279;

³⁶ 1995 m. lapkričio 7 d. Lietuvos Respublikos radio ryšio įstatymas Nr. I-1086 // Žin., 1995. Nr. 102-2278;

2. Visuomenės informavimo įstatymas³⁸;
3. Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas³⁹;
4. Radijo ir televizijos komisijos nuostatai⁴⁰.

Iki 1996 m. liepos 1 d. šalyje galiojo aukščiau komentuosas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. vasario 9 d. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas. 1996 m. buvo priimtas vienas iš svarbiausių visuomenės informavimo teisės šaltinių - Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas Nr. 71-1706⁴¹. Šis įstatymas turėtų būti priskiriamas sudėtingų teisės aktų kategorijai, nes reglamentuoja teisinius santykius, kurių ribos negali būti formalizuotos ir apima labai platų jų diapazoną⁴². Jis apėmė ir teisės į privatų gyvenimą reglamentavimą, ir visuomenės informavimo principų klausimų sprendimą, suderino piliečio, žurnalisto, visuomenės informavimo priemonės, valstybės ir kitų subjektų interesus bei nustatė visuomenės informavimo priemonių savireguliacijos ir savitvarkos institucijų sistemą. 1996 m. priėmus Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymą neliko tiesioginio valstybinio žiniasklaidos reguliavimo.

Minėtas įstatymas buvo daug kartų keistas, paskutinė jo redakcija įsigaliojo nuo 2006 m. rugsėjo 1 d. Teisėkūra visuomenės informavimo srityje dar tik klostosi, todėl kalbėti apie jos baigtinę sistemą bei klasifikaciją dar anksti.

Visuomeninė informavimo įstatyminio reglamentavimo raidos eigoje visi šie įstatymai buvo tikslinami, peržiūrimi, papildomi, dalis jų buvo panaikinta. Šiuo metu galioja daugybė norminių aktų, kurie reglamentuoja visuomenės informavimą Lietuvos Respublikoje bei padeda suprasti ir užtikrinti asmenų teisę į privatų gyvenimą, o šią teisę pažeidus visuomenės informavimo priemonėse užtikrina teisėtus jos gynimo būdus.

³⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugsėjo 25 d. nutarimas Nr. 1111 „Dėl erotinio ir smurtinio pobūdžio spaudos leidinių, kino filmų ir videofilmų, radio ir televizijos programų platinimo tvarkos patvirtinimo“ // *Žin.*, 1996. Nr. 92-2161.

³⁸ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // *Žin.*, 1996. Nr. 71-1706;

³⁹ Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas // *Žin.*, 1996. Nr. 102-2319;

⁴⁰ Radijo ir televizijos komisijos nuostatai // *Žin.*, 1997. Nr. 25-590;

⁴¹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // *Žin.*, 1996. Nr. 71-1706;

⁴² L. Meškauskaitė. *Žiniasklaidos teisė* // Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2004. P. 37.

III. „PRIVACY“ KONCEPCIJA

Įžangoje minėtų autorių Samuel Warren ir Loris Brandeis pateiktas *privacy* suvokimas buvo specifinis. Jų straipsnis pasirodė kaip reakcija į pagyvėjusį spaudos kišimąsi į žmonių privačius gyvenimus, įsikišimą, kuris "akivaizdžiai peržengė bet kokias padarumo ir teisingumo ribas".⁴³ Negana to, tai buvo atsakas į spaudos kišimąsi į Warren šeimos reikalus. Pagrindinis straipsnio tikslas buvo surasti tinkamą teisinį pagrindą įsikišimo deliktui.

Taigi, *privacy* koncepcija tapo patogi priemonė kovai prieš žiniasklaidoje esančius žmogaus teisių pažeidimus. Nors minėto straipsnio, kuris vėliau tapo Warren ir Brandeis vizitine kortele, poveikis įstatymų leidžiamajai valdžiai buvo minimalus, kitų teoretikų dėmesys žaibiškai nukrypo *privacy* link. Jų iškelta idėja netrukus išprovokavo didelį atgarsį ir dauguma autorių sutiko su Warren ir Brandeis mintimis.

Vis dėlto minėtas straipsnis tik iškėlė pačią asmens privatumo gynimo, apsaugos nuo žiniasklaidos idėją, tačiau pačios koncepcijos nei apibrėžė, nei išsamiau pagrindė. Jų suformuluota "teisė būti paliktam vienam" greitai tapo pernelyg miglota ir nieko nepasakanti, ką jau kalbėti apie praktinių problemų išsprendimą. Tai sąlygojo, kad *privacy* koncepcija buvo nuolat ir pastoviai gvildinama JAV teisės doktrinoje. Kadangi privatumo apsaugos principas ilgainiui tapo pilnutinai akceptuotas JAV teismų, didžioji dauguma teorinių pastangų buvo stengiamasi pagrįsti teismų sprendimus, priimtus deliktinės atsakomybės pagrindu. Privatumo koncepcijos raida teisiniuose sluoksniuose buvo labai nesisteminga ir kontroversiška. Šis fonas kaip tik ir paaiškina požiūrių gausą ir bendro sutarimo dėl pačios teisės apibrėžimo stoką. Aišku, *prima facie* visi sutaria dėl jos branduolio. Nekelia abejonių, kad *privacy* apima teisę į vienatvę, atsiskyrimą, izoliaciją, teisę į anonimiškumą ir pan.

Šiuo metu *privacy* yra suprantama kur kas plačiau, ir bendrąja prasme daugelis anglo-amerikietiškosios tradicijos atstovų nurodo, jog *privacy* reiškia informacijos apie save kontrolę. Visgi, už šių bendro sutarimo ribų prasideda karštos diskusijos. Pirma, JAV Aukščiausias teismas *privacy* identifikavo, sutapatino su „autonomija“, kuri suvokiama kaip teisė savo nuožiūra priimti intymius, asmeninius, individualius sprendimus, pvz., naudoti kontracetines priemones⁴⁴. Šis identifikavimas buvo kritikuojamas, kadangi sąvokos "privatumas" ir "autonomija" atstovauja skirtingas koncepcijas ir teises. Antra, JAV teismai įtraukė ir teisę į "vardą ir panašumą", tai yra

⁴³ S. Warren, L. Brandeis. *The right to privacy* // Harvard Law Review 4. 1890. P. 23;

⁴⁴ Byla Griswold v. Connecticut (381 U.S. 479 (1965)) - <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas.html>.

teisę kontroliuoti individo vardo ir atvaizdo panaudojimą. Šis sprendimas taipogi labai diskutuotinas. Iš visų žmogaus teisių, ko gero sunkiausia apibrėžti būtent asmens teisę į privatumą. Kaip minėta, ši teisė turi labai galias šaknis.

Pažymėtina, kad daugelyje valstybių ši sąvoka tarsi susiliejo su asmens duomenų apsaugos samprata, kuri privatumą interpretuoja kaip asmeninės informacijos valdymą. Už šio griežto konteksto ribų privatumo apsauga dažnai yra suprantama kaip ribos brėžimas – tai yra kiek visuomenė gali įsikišti į asmeninį gyvenimą. Kai kurie autoriai privatumą (*privacy*) siūlo skirstyti į kelias dalis:

1. Informacijos privatumas;
2. Kūno privatumas;
3. Komunikacijų, susisiekimo, susirašinėjimo privatumas;
4. Teritorinis privatumas.

Taigi, bendro suvokimo ir bendros koncepcijos trūksta. Jungtinėse Amerikos Valstijose tai viena iš labiausiai puoselėjamų, saugomų ir mylimų žmogaus teisių. Čia visos žmogaus teisės yra tam tikri asmens teisės į privatumą aspektai. Europos kontinente yra išsisknijusi asmens duomenų apsaugos koncepcija, o privatumas (*privacy*) – suvokiamas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio prasme, kuris skelbia:

Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią Viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti⁴⁵.

Tuo tarpu Jungtinėse Amerikos Valstijose, Kanadoje, Australijoje ir kitose valstybėse, esminė ir pagrindinė yra būtent *privacy* koncepcija, per ją yra sprendžiamo problemos, analogiškos asmens duomenų apsaugai Europoje. Todėl nenuostabu, kad nerandame lietuviškų šio žodžio atitikmenų. Literatūroje terminas *privacy* paprastai apibrėžiamas taip:

Tai yra asmens interesas, kad jis galėtų išlaikyti asmeninę erdvę, laisvą nuo bet kokio išorinio įsikišimo. Privatumo apsauga – procesas, kurio eigoje ieškoma balanso tarp privatumo ir daugybės kitų konkuruojančių interesų.

⁴⁵V.Vadapalas. Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija // Eugrimas. V., 2003. P. 226.

IV. TEISĖ TURĖTI ĮSITIKINIMUS IR JUOS LAISVAI REIKŠTI

4.1. SAVIRAIŠKOS LAISVĖS APSAUGA

Mūsų Konstitucijoje atsispindi ir moderniosios ir tradicinės žmogaus teisės. Jas galima būtų klasifikuoti įvairiai: tradiciškai, pagal reguliavimo sritį, išskiriant asmenines, politines, socialines, ekonomines, kultūrinės. Pagal galimybę riboti teises galėtumėme klasifikuoti į absoliučias – neribojamas, pvz. teisė į gyvybę, draudimas žmogų kankinti ir taikyti žiaurias bausmes ir kt., ir teises, kurios esant tam tikroms sąlygoms gali būti ribojamos, pvz. laisvė, nuosavybė, saviraiškos laisvė. Galima būtų skirti tokias asmenines teises (teises susijusias su individo autonomija): teisė į gyvybę, asmens laisvės, orumo privataus gyvenimo neliečiamybė, būsto neliečiamybė, teisė į informaciją, judėjimo laisvė, tikėjimo, sąžinės, minties laisvė.

Konstitucijos 5 straipsnis įpareigoja, valdžios įstaigas tarnauti žmonėms, tai riboja valstybės dominavimą ir galimybę reikalauti, o taip pat įpareigoja saugoti ir ginti piliečių teises ir laisves. Todėl daugelis teisių Konstitucijoje išdėstytos ne tik nurodant jas, bet ir uždraudžiant asmenims ir institucijoms atlikti veiksmus, kurie gali jas pažeisti, pavyzdžiui 25 straipsnio antroje dalyje numatyta, kad „Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti ir gauti, skleisti informaciją bei idėjas“⁴⁶, Konstitucijos 25 straipsnyje laiduojama informacijos laisvė, garantuojama laisvė turėti įsitikinimus, tai reiškia, kad valstybė nesikiša ir nevaržo žmogaus įsitikinimų formavimo proceso. Ji apima laisvę turėti įsitikinimus ir juos reikšti, teisę ieškoti, gauti ar skleisti informaciją bei idėjas, spaudos ir kitų informacijos priemonių laisvę. Šios teisės įgyvendinimu laiduojamas žmogaus orumas, asmenybės vystimasis.

Tik turėdamas nevaržomą galimybę reikšti savo įsitikinimus bei pažiūras žmogus gali bendrauti su kitais žmonėmis. Tokios nuostatos paskirtis yra užtikrinti, kad informacija nebus sutelkta vienoje rankose, kad visi asmenys turi lygias galimybes jos ieškoti ir ją gauti, tai galimybė pasirinkti informaciją, ją gauti įvairią, iš daugelio šaltinių.

Informacijos laisvė nėra absoliuti, neribota. Jos ribas lemia šių konstitucinių vertybių susidūrimas su kitomis Konstitucijos saugomomis vertybėmis, kurios išreiškia kitų asmenų teises ir teisėtus interesus arba būtinus visuomenės poreikius. Informacijos laisvę riboti galima tik įstatymu ir tik siekiant apsaugoti teises į sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, apginti konstitucinę santvarką. Konstitucijos 25 straipsnio trečioje dalyje teigiama, kad „laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992. Nr. 33-1014.

sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai“, ketvirtoje dalyje numatytas dar vienas saviraiškos laisvės apribojimas, kad „laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija“⁴⁷.

Informacijos paskirtis – praturtinti žmogaus vidinį pasaulį, padėti geriau orientuotis šiuolaikiniame informacijos sraute, spartinti visuomenės pažangą. Tačiau informacija gali ne tik skatinti, bet ir griauti, naikinti pripažintas vertybes. Šios vertybės turi būti apsaugotos nuo tokio piktnaudžiavimo informacijos laisve. Informacijos laisvės įgyvendinimas iš principo nesuderinamas su nusikalstamais veiksmais. Tai yra reglamentuojama Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymo 19 straipsnyje⁴⁸, kuriame numatyta, kad visuomenės informavimo priemonėse draudžiama skelbti informaciją, kuri yra nukreipta prieš Lietuvos Respublikos konstitucinę santvarką ir suverenitetą, kuria kėsinama į Lietuvos Respublikos teritorinį vientisumą ir kurstomas žmonių diskriminavimas, propaguojami ar reklamuojami žalingi įpročiai bei pažeidinėjamos žmogaus teisės į garbės ir orumo gynimą, nekaltumo prezumpciją bei teisę į nešališką teismą.

Visų šių draudimų visuomenės informavimo priemonės privalo laikytis, kadangi jie sąlygoja ir atitinkamas įstatymo normas, kurių paskirtis – numatyti valstybės poveikio priemones, skirtas asmeniui ir visuomenei apsaugoti. Šios priemonės numatytos Lietuvos Respublikos Baudžiamajame ir Civiliniame kodeksuose bei kituose įstatymuose.

4.2. SAVIRAIŠKOS LAISVĖS VISUOMENĖS INFORMAVIMO PRIEMONĖSE TEISINIS RIBOJIMAS

Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją riboti žmogaus teisės ir laisvės galima, jeigu laikomasi šių sąlygų:

- Toks ribojimas numatytas įstatyme;
- ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus;
- ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė;
- yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992. Nr. 33-1014;

⁴⁸ Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Žin., 2006. Nr. 82-3254.

“Ypač svarbus proporcingumo principas, į kurį dažnai atsižvelgia Konstitucinis Teismas sprenddamas bylas. Konstitucinis Teismas 1997 m. vasario 13 d. nutarime nagrinėjo asmens teisių ribojimą atsižvelgiant į visuomenės interesų kriterijų”⁴⁹. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad tarp asmens teisių ir laisvių, iš vienos pusės, ir visuomenės interesų, iš kitos, neretai kyla konfliktų, o kartais atsiranda ir prieštaravimų. Demokratinėje visuomenėje tokie prieštaravimai sprendžiami derinant skirtingus interesus ir siekiant nepažeisti jų pusiausvyros. Vienas iš interesų derinimo būdų yra teisių ir laisvių ribojimas.

Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, kad galimi atvejai, kai atitinkamo ribojimo prasmingumas slypi konkrečios teisės (ar laisvės) prigimtyje arba kai atitinkamais apribojimais siekiama išvengti kolizijos su kitomis pagrindinėmis teisėmis. Minėtais atvejais pagrindinių teisių apribojimų pagrįstumas turėtų būti vertinamas sveiko proto ir akivaizdžios būtinybės kriterijais⁵⁰.

Būtina pažymėti, kad informacijos laisvės ribojimas yra išimtis, bet ne taisyklė. Iš Konstitucijos 25 straipsnio trečios dalies nuostatų išplaukia, kad įsitikinimų ir informacijos laisvės ribojimas visada turi būti suvokiamas kaip išimtinė priemonė⁵¹. Taikant informacijos laisvės vieną ar kitą ribojimą, jo apimtis turi atitikti siekiamą tikslą, kuris yra įsakmiai įvardintas Konstitucijoje.

Konstitucijos 25 straipsnyje suformuluota saviraiškos laisvės koncepcija atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio nuostatas. Pagal šį straipsnį galimybė riboti saviraiškos laisvę atsiranda tik laikantis šių sąlygų: jeigu toks ribojimas yra teisėtas, tai yra numatytas įstatymo, ir būtinai reikalingas demokratinėje visuomenėje, siekiant apsaugoti vieną ar kitą straipsnio antroje dalyje numatytą vertybę. Konvencijos 10 straipsnio antroje dalyje numatyti saviraiškos laisvės apribojimai:

- tie, kurie skirti apsaugoti visuomenės interesus (nacionalinį saugumą, teritorinį vientisumą, visuomenės saugumą, neramumų ar nusikaltimų prevenciją, sveikatą ar dorovę);
- tie, kurie skirti apsaugoti kitas žmogaus teises (kitų asmenų garbės ar teisių gynimas, konfidencialiai gautos informacijos atskleidimo prevencija);
- tie, kurie būtini palaikyti teisminės valdžios autoritetą ir bešališkumą.

⁴⁹ T. Birmontienė, E. Jarašiūnas, E. Kūris ir kt. *Lietuvos konstitucinė teisė*. V., 2002. P. 342;

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Žin., 1997. Nr. 40-977;

⁵¹ L. Meškauskaitė. *Žiniasklaidos teisė*. V., 2004. P. 73.

Šis sąrašas gan platus, tačiau reikia pažymėti, jog bet koks ribojimas galėtų būti priimtinas tik tuo atveju, jei jis paremtas įstatymu ir būtinas demokratinėje visuomenėje. Europos Žmogaus Teisių Teismas ne kartą yra pabrėžęs, kad būtina patikrinti, ar apribojimas yra būtinas Europos priežiūros kontekste. Teismas nuosekliai laikosi nuomonės, kad:

„Susitariančios šalys turi tam tikrą veiksmų laisvę nustatant, ar būtini apribojimai, tačiau šios laisvės egzistavimas derinamas su Konvencijos priežiūros institucijų kontrole, o jos ribos keičiasi priklausomai nuo konkretaus atvejo. Ten, kur buvo apribotos 10 straipsnio 1 punkte garantuojamos teisės ir laisvės, kontrolė turi būti griežta, nes, kaip ne kartą pabrėžė Teismas, šios teisės yra labai svarbios. O tokių apribojimų būtinumas turi būti įtikinamai įrodytas“⁵².

Konvencija – tai tarptautinis piliečių teisių ir laisvių garantas. Konvencijos pirmame skyriuje yra apibrėžtos žmogaus teisės ir laisvės, kurias, sutinkamai su jos 1 ir 57 straipsniais, ją ratifikavusi valstybė turi garantuoti kiekvienam jos jurisdikcijoje esančiam asmeniui. Konvencijos 1 straipsnyje nustatyta: "Aukštosios Susitariančios Šalys kiekvienam jų jurisdikcijai priklausančiam asmeniui garantuoja šios Konvencijos pirmame skyriuje apibrėžtas teises bei laisves"⁵³. Taigi kiekviena valstybė, ratifikavusi Konvenciją, turi veiksmingai įgyvendinti Konvencijos (arba jos protokolų, kuriuos ši valstybė yra ratifikavusi) nuostatas, kad visiškai įvykdytų savo įsipareigojimus pagal ją.

Iš kitos pusės, Konvencija nustato šios laisvės apribojimus, sąlygas ir pan. Pagal 10 straipsnio antrą dalį, tokie apribojimai turi būti nustatyti įstatymo ir būtini demokratinei visuomenei tam tikrų svarbių tikslų siekimui. Taipogi nekyla abejonių, kad jais siekiama 10 straipsnio antroje dalyje nurodytų teisėtų tikslų. Visų pirma, be abejo – siekiant apginti/apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves.

Panašiai saviraiškos laisvė apibūdinama ir Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakte, kuris Lietuvos respublikos atžvilgiu įsigaliojo 1992 m. vasario 20 d. Šio Pakto 19 straipsnyje numatyta, kad:

Kiekvienas žmogus turi teisę nekliudomai laikytis savo įsitikinimų.

⁵² Europos Žmogaus Teisių Teismo 1990 m. gegužės 22 d. *Autronic AG* bylos sprendimas, serija A, Nr. 178 – <http://www.echr.coe.int>;

⁵³ V.Vadapalas. Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija // Eugrimas. V., 2003. P. 223.

*Kiekvienas žmogus turi teisę į saviraiškos laisvę; ši teisė apima laisvę nekliudomai ieškoti, gauti ir perteikti visokią informaciją bei idėjas, nepaisant valstybių sienų, žodžiu, raštu arba per spaudą, arba meninėmis išraiškos formomis, arba kitokiais būdais savo nuožiūra*⁵⁴.

Naudojantis numatytomis laisvėmis atsiranda ypatingos pareigos ir ypatinga atsakomybė. Todėl naudojimasis gali būti tam tikrais atžvilgiais ribojamas, tačiau tik tiek, kiek numato įstatymai ir yra būtina kitų asmenų teisėms ir reputacijai gerbti ar valstybės saugumui, viešajai tvarkai, gyventojų sveikatai ar dorovei apsaugoti.

Viena iš pirmųjų žiniasklaidos bylų Europos žmogaus teisių teisme buvo dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio pažeidimų. Tai byla *Raimonas de Bekeris prieš Belgiją*, kurioje buvo nagrinėjama problema, ar galima uždrausti žmogui dirbti žurnalistinį darbą dėl jo buvusios politinės veiklos⁵⁵. Nors ši byla Europos žmogaus teisių teisme iš esmės nagrinėjama nebuvo, nes Raimonas de Bekeris atsiėmė savo peticiją atsiradus galimybei ginti savo pažeistą minties raiškos laisvę Belgijos teismuose, tačiau ji paliko savo pėdsaką žiniasklaidos gyvenime. Europos Taryboje susiformavo nuostatos, kurios buvo išreikštos oficialiuose šios organizacijos priimtuose dokumentuose, taip pat ir Europos ministrų konferencijų nutarimuose, kad negalima varžyti žmogui teisės užsiimti žurnalistine veikla dėl jo politinių ar religinių įsitikinimų, dėl po politinės veiklos praeityje, dėl socialinės padėties ir kitų panašių motyvų⁵⁶.

Šis teisminis ginčas, kuris pasibaigė iš esmės ir neprasidėjęs, svarbus tuo, kad nustatė, jog Konvenciją ratifikavusios šalys negali savo įstatymuose įtvirtinti draudimų žmogui užsiimti žurnalistine veikla dėl jo politinių, religinių įsitikinimų ar politinės veiklos praeityje, nes jie nesuderinami su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio pirmąja dalimi, kurioje teigiama, kad „Kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų“⁵⁷.

Visuomenės informavimas – tai veikla, kurioje palikta mažiausiai vietos valstybinam valdymui, valstybės institucijų galioms ir įtakai. Kadangi visuomenės informavimo veikla kyla iš saviraiškos laisvės, ji jautri ne tik minėtų institucijų kišimuisi, bet ir įvairiems prieš ją nukreiptiems

⁵⁴ V.Vadapalas. Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija // Eugrimas. V., 2003. P. 203;

⁵⁵ L.Tapinas. Žiniasklaidos bylos Europos Žmogaus Teisių ir Lietuvos teismuose // Danielius. V., 2002. P. 17;

⁵⁶ L.Tapinas. Žiniasklaidos bylos Europos Žmogaus Teisių ir Lietuvos teismuose // Danielius. V., 2002. P. 19;

⁵⁷ V.Vadapalas. Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija // Eugrimas. V., 2003. P. 227.

suvaržymams bei apribojimams. Todėl naudojimosi saviraiškos laisve apribojimai turi būti ne tik aiškūs ir įtvirtinti įstatyme, bet ir pateisinami teisėtu visuomenės interesu.

V. TEISĖ Į PRIVATAUS GYVENIMO NELIEČIAMUMĄ

5.1. PRIVATAUS GYVENIMO SAMPRATA

Tai dar viena iš asmeninių neturtinių teisių, ši teisė yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnyje, kuris skelbia, kad:

Žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas.

Asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami.

Informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą.

Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsintis į jo garbę ir orumą⁵⁸.

Visuomenės informavimo įstatymo 14 straipsnis taip pat deklaruoja, kad „rengiant ir platinant viešąją informaciją, privaloma užtikrinti žmogaus teisę į privataus pobūdžio informacijos apsaugą“⁵⁹ ir, kad informaciją apie privatų gyvenimą galima skelbti tik jei tas žmogus sutinka, jei nėra sąlygų kada tokią informaciją galima skelbti ir be žmogaus sutikimo.

Privataus gyvenimo neliečiamumas reiškia, kad informaciją apie asmens privatų gyvenimą galima skelbti tik jo sutikimu. Įstatyme nenumatyta, kokia forma turi būti išreikštas toks sutikimas, todėl jį asmuo gali duoti žodžiu, raštu, jis taip pat gali būti nuspėjamas iš konkludentinių veiksmų, pavyzdžiui, asmuo viešai pasakoja savo privataus gyvenimo detales kitiems asmenims, duoda žurnalistui interviu ir panašiai. Sutikimą skelbti informaciją apie mirusio asmens gyvenimą gali duoti jo sutuoktinis, vaikai ar tėvai. Pavyzdžiui, jų sutikimu gali būti paskelbti asmeniniai mirusio asmens laišškai.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992. Nr. 33-1014;

⁵⁹ Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Žin., 2006. Nr. 82-3254.

Privataus gyvenimo apsauga taip pat reiškia, kad asmuo turi teisę pats spręsti, kokią informaciją ir kiek jos atskleisti viešai apie savo privatų gyvenimą. Asmuo turi teisę atsisakyti atskleisti informaciją apie savo privatų gyvenimą. Pavyzdžiui, asmuo turi teisę atsisakyti nurodyti savo privatų telefono numerį (ar elektroninio pašto, namų adresą) telefonų abonentų knygoje, todėl telekomunikacijų bendrovė ar kiti asmenys, be jo sutikimo viešai paskelbė telefono numerį, atsako už asmens teisės į privatų gyvenimą pažeidimą. Asmuo taip pat turi teisę atsisakyti atskleisti informaciją, sudarančią jo privataus gyvenimo dalį (pavyzdžiui, apie išpažįstamą religiją ir kt), per visuotinį gyventojų surašymą, įvairias gyventojų apklausas ir panašiai.

Privatus yra toks žmogaus gyvenimas, kuris vyksta ne viešumoje, tai sritis, kur asmuo turi teisę būti paliktas vienas ir kur visuomenė neturi teisės kištis, tai yra vidiniai asmens šeimos santykiai, jo lytinis, dvasinis, religinis gyvenimas, sveikatos būklė, privatus susirašinėjimas, privatūs pokalbiai, kilmė, telefono numeris, elektroninio pašto adresas ir t.t. Teritorijos požiūriu privataus gyvenimo sritį sudaro asmens gyvenamoji patalpa (butas, namas ir pan.), privati žemės valda (žemės sklypas, sodas ir pan.), taip pat patalpos, kurias asmuo naudoja savo ūkinei komercinei ar profesinei veiklai (advokato biuras, gydytojo kabinetas). Todėl neteisėtas įėjimas į tokias patalpas, neteisėtas jų apiešojimas taip pat gali reikšti teisės į privatų gyvenimą pažeidimą. Privataus gyvenimo sritį taip pat sudaro privati informacija, saugoma asmens darbo kompiuterio atmintyje.

5.2. PRIVATAUS GYVENIMO RIBOS

Su privataus gyvenimo apsauga susijęs dar vienas draudimas – rinkti informaciją apie privatų asmens gyvenimą. Informacijos rinkimo samprata apima visus įmanomus informacijos rinkimo būdus: asmens sekimą, jo paties ir jo būsto ar kitos privačios valdos stebėjimą, telefono pokalbių (tiek privačiu, tiek darbo telefonu) klausymąsi, asmens, jo daiktų ar būsto apiešojimą, asmens susirašinėjimo (įskaitant elektroniniu paštu ar kitokiomis šiuolaikinėmis telekomunikacijos priemonėmis perduotos informacijos) skaitymą, kopijavimą, informacijos, kurioje yra duomenų apie asmens sveikatos būklę, skaitymą, rinkimą, dauginimą, asmens pažįstamų apklausą ir t.t.

Europos žmogaus teisių teismas 2000 m. vasario 16 d. byloje Nr. 27798/95 *Amann prieš Šveicariją*⁶⁰ dėl verslo telefoninių pokalbių pasiklausymo ir kortelių rodyklės sukūrimo bei prokurorų atliekamų duomenų saugojimo veiksmų, konstatavo Europos žmogaus teisių ir

⁶⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. vasario 16 d. byla Nr. 27798/95 *Amann prieš Šveicariją* – <http://www.echr.coe.int>.

pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio pažeidimą. Pareiškėjas – Hermann Amann, Šveicarijos pilietis, būdamas verslininku 1980 m. importavo depiliacijos priemones į Šveicariją, kurias jis reklamavo parduotuvėse. 1981 m. spalio 12 d. pareiškėjui paskambino moteris iš buvusios Sovietų Sąjungos ambasados Berne norėdama užsisakyti „Perma Tweez“ depiliacijos priemonę. Šio telefoninio pokalbio buvo pasiklausoma federalinėje prokuratūroje, kuri po to Ciuricho kantono Operatyviniam policijos skyriui nurodė atlikti tyrimą pareiškėjo atžvilgiu. 1981 m. Ciuricho policijos ataskaitos pagrindu prokuratūra nacionalinio saugumo kortelių rodyklėje užpildė kortelę apie pareiškėją.

Kortelėje buvo nurodoma, jog pareiškėjas buvo identifikuotas „kaip kontaktavęs su Rusijos ambasada“ ir kaip verslininkas. 1990 m. pareiškėjas sužinojo apie tokios kortelių rodyklės egzistavimą prokuratūroje ir paprašė informacijos apie savo kortelę. 1990 m. rugsėjo mėnesį jam buvo pateikta kortelės fotokopija, tačiau du puslapiai buvo užtušuoti mėlynu parkeriu. Pareiškėjas skundėsi, jog telefoninio pokalbio pasiklausymas 1981 m. spalio 12 d., kortelės apie pareiškėją užpildymas prokuratūroje ir tokios kortelės saugojimas pažeidė Konvencijos 8 straipsnį.

Teismas pažymėjo, kad svarstoma priemonė, prokuratūros pasiklausytas telefoninis pokalbis, prilygsta kišimuisi į pareiškėjo privatų gyvenimą bei susirašinėjimo slaptumą. Teismas pabrėžė, kad toks įsikišimas pažeidžia Konvencijos 8 straipsnį, nebent tai buvo atliekama pagal įstatymus, siekiant vieno ar daugiau teisėtų tikslų, nurodytų šio Konvencijos straipsnio 2 dalyje ir buvo būtinas demokratinėje visuomenėje siekiant straipsnyje išvardintų tikslų. Sprendžiant teisėtumo klausimą, Teismas nagrinėjo, ar ginčijama priemonė turėjo teisinį pagrindą nacionaliniame įstatyme ir ar jis buvo prieinamas bei numatomas suinteresuotam asmeniui.

Norma yra numatoma, jeigu ji buvo suformuluota pakankamai tiksliai, suteikiant asmeniui galimybę reguliuoti savo elgesį. Dėl slaptų sekimo priemonių Teismas pakartojo, kad „įstatymas“ turi būti ypač detalus. Šioje byloje buvo nustatyta, kad teisės aktai, pagal kuriuos prokuratūra „turėjo atlikti tyrimą ir informuoti Konfederacijos vidaus ir išorės saugumo tikslais“, buvo per daug bendri. Teismas toliau pastebėjo, kad pareiškėjas buvo atsitiktinai įtrauktas į telefoninio pokalbio įrašą, taikant sekimo priemonę prieš trečiąjį asmenį. Šveicarijos Baudžiamojo proceso kodekso 66 straipsnio tikslas yra įtariamų asmenų arba kaltinamų nusikaltimo arba baudžiamojo nusižengimo padarymu, arba netgi trečiųjų asmenų, laikomų gaunančiais informaciją iš tokių asmenų ar jiems tokią informaciją teikiančių, sekimas, bet ši norma aiškiai nereglamentuoja atvejų, kada į sekimą patenka asmenys, nepriklausantys minėtoms kategorijoms. Šioje byloje Teismas pažymėjo, kad kortelė apie pareiškėją buvo užpildyta ir joje *inter alia* buvo teigiama, kad jis yra verslininkas ir

„kontaktavo su Rusijos ambasada“. Teismas nusprendė, kad šios detalės neabejotinai prilygsta duomenims, susijusiems su pareiškėjo privačiu gyvenimu. Po to Teismas pakartojo, kad saugojimas duomenų, susijusių su asmeniu, viešose institucijose prilygsta įsikišimui pagal Konvencijos 8 straipsnį.

Teismas nusprendė, kad atsižvelgiant į tai, kas aukščiau paminėta, įsikišimas į privatą gyvenimą neatitiko įstatymų. Todėl tai buvo Konvencijos 8 straipsnio pažeidimas.

Čia aptariamas draudimas rinkti informaciją tik apie privatą asmens gyvenimą. Todėl jis netaikomas, kai apie asmenį renkama informacija, nesanti jo privataus gyvenimo dalis, pavyzdžiui, kreditorių renkama informacija apie skolininko skolas, jo turimą turtą ar kitokius įsipareigojimus. Tačiau ir tokios informacijos negalima naudoti ne pagal paskirtį, pavyzdžiui, kreditoriai neturi teisės rinkti ar skleisti informacijos apie skolininko mokumą siekdami jam pakenkti.

Informacijos rinkimu nėra laikoma prašymas, kad pats asmuo pateiktų tam tikrą informaciją apie savo privatą gyvenimą. Pavyzdžiui, asmuo, norintis įsigyti ginklą, privalo pateikti informaciją apie savo sveikatos būklę. Tačiau ir tokiu atveju gautos apie asmens privatą gyvenimą informacijos negalima skelbti. Pavyzdžiui, darbdavys neturi teisės skelbti jam legaliai žinomos informacijos apie savo darbuotojo sveikatą, mokesčių inspekcija – asmens pajamų deklaracijos duomenų, išskyrus tų, kurių pajamų deklaracijos skelbiamos specialiaame “Valstybės žinių” priede.

5.3. VIEŠIEJI ASMENYS

Pripažįstama, kad vieši asmenys turi teisę į privatą gyvenimą, tačiau ne tokia apimtimi kaip privatūs asmenys. Atsižvelgiant į tai, kad viešas asmuo savo padėtį visuomenėje išsikovoja iš dalies būtent dėl visuomenės dėmesio jam, taip pat į tai, kad nuo viešų asmenų elgesio ir jų priimamų sprendimų priklauso konkrečių žmonių ar visos visuomenės likimas, visuomenė teisėtai ir pagrįstai suinteresuota žinoti apie tokius asmenis daugiau nei apie privačius. Tačiau tai nereiškia, kad informaciją apie viešą asmenį galima rinkti bet koku būdu ir skelbti bet kokią informaciją.

Pirma, informaciją apie viešo asmens gyvenimą būtina rinkti teisėtais būdais. Todėl, pavyzdžiui, neteisėtai klausytis viešo asmens privataus telefono pokalbio reikštų jo teisės į privatą gyvenimą pažeidimą, išskyrus atvejus, kai to pokalbio turinys yra toks svarbus visuomenės požiūriu, kad viešasis interesas gali pateisinti jo klausymąsi ir jo turinio paskelbimą, sakykime, tas pokalbis patvirtina viešo asmens korupcinius ryšius.

Antra, skelbiant surinktą informaciją apie viešo asmens gyvenimą, siekiama informuoti visuomenę, patenkinti jos teisėtą ir pagrįstą interesą žinoti atitinkamus viešo asmens privataus gyvenimo faktus, o ne jį apšmeižti, pažeminti ar patenkinti visuomenės smalsumą. Teisėtas visuomenės interesas – tai visuomenės teisė gauti informaciją apie viešojo asmens privatų gyvenimą tais atvejais, kai būtina apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves nuo žalingų pasekmių. Tuo tarpu pagrįstumo kriterijus reiškia, kad pateiktos informacijos turinį šiuo atveju būtina vertinti pagal protingumo kriterijų⁶¹.

Pasak Williams L. Prosserio viešasis asmuo yra tas žmogus, kuris dėl savo sugebėjimų, pasiekimų, profesijos, gyvenimo būdo, reputacijos suteikia visuomenei pagrįstą interesą žinoti bei domėtis jo darbu, veikla, o dažnai ir asmeninėmis savybėmis. Pripažįstama, kad viešasis asmuo savanoriškai mainais už savo populiarumą yra atidavęs dalį savo teisės į privatų gyvenimą⁶².

Politikai, slėpdami savo ir savo šeimos verslo reikalus bei reikalaujami nubausti juos kritikuojančius ir įtarimus dėl jų verslo reikalų keliančius asmenis, dažniausiai remiasi tuo, jog jie, politikai, turi teisę į privataus gyvenimo apsaugą. Esą, visuomenė ir žiniasklaida neturi peržengti politikų privataus gyvenimo ribų. Tačiau spaudos laisvė yra viena iš geriausių priemonių visuomenei formuojant nuomonę apie jos politinių lyderių pažiūras ir idėjas. Ji taip pat suteikia politikams galimybę sužinoti ir atsižvelgti į visuomenės nuomonę. Tuo būdu, spaudos laisvė įgalina visus dalyvauti laisvose politinėse diskusijose, kurios yra vienas iš kertinių demokratinės visuomenės akmenų.

Čia mes susiduriame su dviejų teisių sankirta - su teise į pagarbą asmens privačiam gyvenimui ir su teise reikšti nuomonę, skleisti informaciją, kritikuoti valdžios atstovus. Demokratiškos valstybių teisminė praktika ir Žmogaus teisių teismo praktika nedviprasmiškai iškelia viešojo intereso, teisės skleisti informaciją ir kritikuoti valdžią pirmenybę prieš politikų ir pareigūnų asmeninį ir netgi intymų (JAV prezidento B. Klintono atvejis) gyvenimą. Viešojo asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą yra ginama. Tačiau yra riba, ties kuria baigiasi viešojo asmens privatumas ir turi būti ginamas viešasis interesas. Informaciją apie privatų gyvenimą galima skelbti tik to žmogaus sutikimu. Tačiau informacija apie privatų gyvenimą gali būti skelbiama be žmogaus sutikimo tais atvejais, kai informacijos paskelbimas nedaro žalos asmeniui arba kai informacija padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas, taip pat kai informacija yra pateikiama nagrinėjant bylą atvira teismo procese. Informacija apie viešojo asmens (valstybės

⁶¹ L.Meškauskaitė. Žiniasklaidos pažeistų asmens teisių gynimo būdai // Teisės problemos. 2005. Nr. 1 (47). P. 93;

⁶² Prosser W.L. *Cases and Materials on Torts*. – Westbury, New York: The Foundation Press Inc, 1994. P. 860.

politiko, teisėjo, valstybės ar savivaldybės pareigūno, politinės partijos ir (ar) asociacijos vadovo, kuris dėl einamų pareigų arba savo darbo pobūdžio nuolat dalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, arba kito asmens, jeigu jis turi viešojo administravimo įgaliojimus ar administruoja viešųjų paslaugų teikimą arba jeigu jo nuolatinė veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams) privatų gyvenimą gali būti skelbiama be jo sutikimo, jeigu ši informacija atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes⁶³.

Tuo labiau, kad per daugelį dešimtmečių taip susiformavo, kad viena iš žiniasklaidos funkcijų tapo būti tarpininke tarp visuomenės ir valdžios, informuoti visuomenę apie tai, kas vyksta valdžioje. Šis žiniasklaidos atliekamas svarbus darbas su informacija iškėlė ją į populiarumo aukštumas ir sąlygojo jos kaip „ketvirtosios valdžios“ išskirtinę vietą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2004 m. vasario 23 d. kasacine tvarka nagrinėjo civilinę bylą pagal G. Grudzinskienės kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 11 d. sprendimo peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo Jono Grudzinsko ieškinį atsakovui UAB „Lietuvos rytas“, trečiajam asmeniui D.Kaikarytei dėl teisės į atvaizdą ir teisės į privatų gyvenimą gynimo bei neturtinės žalos priteisimo⁶⁴.

Ieškovas J. Grudzinskas kreipėsi į teismą ir nurodė, kad laikraščio „Lietuvos rytas“ 2001 m. lapkričio 10 d. numeryje 263 buvo išspausdintas D. Kaikarytės straipsnis „Kūno žaizdas moterys gydo naujo gyvenimo viltimi“. Ieškovas nurodė, kad tame dienraščio numeryje buvo išspausdinta jo nuotrauka ir paskelbti teiginiai apie privatų gyvenimą: „...su trečiaja J. Grudzinsko žmona...“, „J. Grudzinskas jau buvo kartą vedęs, turėjo du vaikus“, „Vyras išgerdavo, grįžęs namo naktį versdavo žmoną bendrauti“.

Šioje byloje Teismas konstatavo, kad nors fizinio asmens privatus gyvenimas ir yra neliečiamas, tačiau įstatymas, vadovaudamasis bendrąja nuostata, kad nėra viena subjektinė teisė, taigi ir teisė į privatų gyvenimą, nėra absoliuti, numato, kad esant atvejams, kuomet informacijos apie privatų gyvenimą sklaidymas atitinka teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą tokią informaciją žinoti, galimas šios teisės protingas ribojimas. Minėtu straipsniu dienraštyje buvo siekiama ne abstrakčiai, o per konkrečius asmenis atkreipti dėmesį į opią visuomenės problemą – smurtavimą šeimose,

⁶³ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Žin., 2006. Nr. 82-3254;

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 23 d. nartis civilinėje byloje G.Grudzinskienė prieš UAB „Lietuvos Rytas“ (pranešėjas S.Gurevičius) Nr. 3K-3-87/2004, kategorija 20.7.

informuoti visuomenę, kad įkurtas visuomeninis moterų klubas „Nora”, kuris vienija smurtą patyrusias moteris. Taip buvo siekiama padėti panašaus likimo moterims, paskatinti jas užimti aktyvią poziciją ir straipsnyje pateikiamais būdais (metodais) ginti savo teises.

Taigi šiuo atveju buvo siekiama informuoti visuomenę apie egzistuojančią problemą, o ne pažeminti ieškovą. Todėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija pažymėjo, kad tokiais atvejais ginant asmens teisę į privatą gyvenimą, yra dviejų lygiaverčių konstitucinių vertybių – teisės į privatą gyvenimą ir visuomenės teisės žinoti (teisės skleisti informaciją) konfliktas. Todėl kiekvienu atveju būtina ieškoti protingos ir sąžiningos šių dviejų teisės ginamų vertybių pusiausvyros ir konstatavo, kad informacijos apie privatą gyvenimą paskleidimas atitiko teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą tokią informaciją žinoti, jos paskelbimas buvo proporcingas teisėtam tikslui pasiekti.

5.4. TEISMŲ PRAKTIKA TEISĖS Į PRIVATŲ GYVENIMĄ GYNIMO BYLOSE

2001 m. liepos mėnesį įsigaliojo naujasis Civilinis kodeksas. II-ojoje knygoje, pavadintoje „Asmenys”, konkretizuotos ir papildytos specifinės fizinių asmenų civilinės teisės, numatytas jų įgyvendinimas. Civilinio Kodekso 2.23 straipsnio antrojoje dalyje pateiktas pavyzdinis privataus gyvenimo pažeidimų sąrašas:

- Neteisėtas įėjimas į asmens gyvenamąsias ir kitokias patalpas, aptvertą privačią teritoriją;
- Neteisėtas asmens stebėjimas;
- Neteisėtas asmens ar jo turto apieškojimas;
- Asmens telefoninių pokalbių, susirašinėjimo ar kitokios korespondencijos bei asmeninių užrašų ir informacijos konfidencialumo pažeidimas;
- Duomenų apie asmens sveikatos būklę paskelbimas pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką⁶⁵.

Esama ir kitų teisės aktų, kuriais ginamos žmogaus teisės, o juose įtvirtintos normos tampa aktualios ir būtinos visuomenės informavimo sferoje – Asmens duomenų teisinės apsaugos

⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Žin., 2000. Nr. 74-2262;

įstatymas⁶⁶, Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas⁶⁷, Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas⁶⁸, Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymas⁶⁹ bei kiti įstatymai ir teisės aktai. Šiuose teisės aktuose numatytų teisių gynimas visuomenės informavimo srityje – svarbi žurnalistų etikos inspektoriaus pareiga.

Dėl Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnyje numatytos kompetencijos žurnalistų etikos inspektorius gauna nemaža skundų ir kreipimūsi. Nagrinėjant juos, pastebimi ir nesiskaitymo su žmogaus teisėmis faktai, tendencingumo, asmens garbės ir orumo bei teisės į asmeninio gyvenimo privatumą pažeidimai. Visuomenės informavimo priemonių teisė skleisti informaciją negali būti nei prievolė, nei privilegija. Tai reiškia, kad ši teisė turi būti lydima atsakomybės ir įgyvendinama siekiant nuolatinės pusiausvyros su kitomis žmogaus teisėmis, nepažeidžiant jų. Tuo tarpu viešai paskleistos informacijos turinys dažnai tampa konflikto tarp saviraiškos laisvės ir kitų žmogaus teisių objektu.

Žmogaus garbės ir orumo, teisės į asmeninio gyvenimo privatumą nagrinėjimas sudaro žymią nusiskundimų ar kreipimūsi dalį. Pažymėtina, jog mūsų piliečiai susiduria su jų prigimtinių teisių į privatų gyvenimą, atvaizdą nepaisymu. Dažnai neatspindimos nuomonės, neieškoma skirtingų šaltinių, neužtikrinama atsakymo teisė. Visuomenės informavimo priemonių savininkai yra pasirinkę veikimo būdą - žodžiais pripažinti žmogaus teises, o realybėje elgiasi priešingai – naudojami savo visuomenės informavimo priemone ir sau pavaldžiais žurnalistais tam, kad užpildytu spaudos plotą ar eterį diskreditacija, žeminimu, nekaltumo prezumpcijos nepaisymu, žmogaus teisės į privatumą nebranginimu. Komerciniai interesai nulėmė tai, kad dabar be kraujo, smurto, kriminalinių ar savižudybių istorijų nėra Lietuvos. Asmens teisės į privatų gyvenimą pažeidimai deja, kasdienybė.

Spaudos leidiniai vengia skelbti informacijos, neatitinkančios tikrovės bei žeminančios asmens garbę ir orumą, paneigimus, kaip to reikalauja Visuomenės informavimo įstatymas, taip pat klaidų atitaisymus, tarsi padaryta klaida ir jos ištaisymas visiems laikams pakenktų spaudos leidinio prestižui. Nenoras skelbti klaidų atitaisymus nėra suprantamas: juk atitaisius klaidą, informacija tokiu būdu patikrinama, skaitytojas gali labiau įsigilinti į visumą ir šaltinius. Dėl to leidinio

⁶⁶ Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas // Žin., 1996. Nr. 63-1479;

⁶⁷ Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos atlyginimo įstatymas // Žin., 2004. Nr. 115-4284;

⁶⁸ Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas // Žin., 2002. Nr. 91-3890.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymas // Žin., 2000. Nr. 47-1344.

solidumas – jei jis egzistuoja – tikrai nenukenčia. Panašią tendenciją nepripažinti padarytų klaidų, nepaneigti faktų galime pastebėti ir kai kuriose televizijos laidose.

Štai žurnalistų etikos inspektoriaus sprendime „Dėl publikacijos „Tiltus į mirtį tiesia amorali šeima” („Panevėžio rytas” 2002-04-20 Nr. 90/2561)” minimos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo nuostatos, nusprendžiama, jog konkrečiu atveju sensacingumo paieškos pažeidė asmens teisę į privataus gyvenimo apsaugą. Sprendimu siekta atkreipti visų viešosios informacijos rengėjų, platintojų bei žurnalistų dėmesį į tai, kad būtina gerbti ir išsaugoti informacijos apie asmens sveikatos būklę, diagnozę, prognozes bei gydymą, taip pat visos kitos privataus pobūdžio informacijos apie pacientą konfidencialumą, rekomenduoti Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso naujoje redakcijoje įtvirtinti žurnalisto pareigą gerbti žmogaus teisę į informaciją apie savo sveikatą, palaikyti jos konfidencialumą⁷⁰.

Kitame žurnalistų etikos inspektoriaus sprendime „Dėl etikos ir privatumo pažeidimų, pateikiant kriminogeninio pobūdžio informaciją dienraščiuose ir televizijoje” pažymima, kad ribos – tarp objektyvios būtinybės žinoti apie įvykį ir saugoti, ginti žmogų, jo teises privalo egzistuoti. Šiame sprendime pabrėžiama, jog, pateikiant visuomenei informaciją, žinias bei nuomones kriminogeninėmis temomis, būtų kuo kruopščiausiai išigilinama į visas aplinkybes, gerbiamas konstitucinis žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo principas, taip pat viena pagrindinių asmeninių neturtinių žmogaus teisių – teisė į privatų gyvenimą, išsaugant asmens individualumą, tam tikrą išskirtinumą visuomenėje bei uždaramą nuo jos. Sprendime keliami reikalavimai kriminogeninio pobūdžio viešajai informacijai – skelbimas žodžiu ir raštu, nuotraukos ir filmuoti kadrai kiekvienu konkrečiu atveju visados sietini su asmens (-ų) apsisprendimu, jo (-ų) valia bei sutikimu, o privačios informacijos kriminogeniniame kontekste pateikimas prieš asmens valią iškreipia objektyvios informacijos pateikimo kriterijus. Žurnalistų etikos inspektoriaus nuspręsta, kad informacija apie reakciją ar žodžius asmens, kuris nelaimės akimirkomis yra gilaus afekto būsenoje, nėra ir negali būti etiška⁷¹.

Anonimiškumo visuomenės informavimo srityje nesilaikoma ne tik kalbant apie nusikaltimų aukas. Itin aktuali donoro teisinė padėtis visuomenės informavimo priemonėse. Žmogaus audinių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymo 4 straipsnyje yra nustatyta, kad informacija apie donoro ir recipiento sveikatos būklę, taip pat visa kita asmeninio pobūdžio informacija, įskaitant ir duomenis apie asmenų tapatybę, yra konfidenciali ir suteikiama tik Pacientų teisių ir žalos sveikatai

⁷⁰ Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimas „Dėl publikacijos „Tiltus į mirtį tiesia amorali šeima” („Panevėžio rytas” 2002-04-20 Nr. 90/2561)”, 2002 m. liepos 12 d. // Informaciniai pranešimai, 2002, Nr. 57-255;

⁷¹ Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimas „Dėl etikos ir privatumo pažeidimų, pateikiant kriminogeninio pobūdžio informaciją dienraščiuose ir televizijoje”, 2002 m. balandžio 22 d., Nr.16 // Informaciniai pranešimai, 2002, Nr. 33-131;

atlyginimo įstatymo nustatyta tvarka⁷². Tačiau iš publikacijų dienraščiuose, televizijos programose bei laidose pasakytina, kad šių nuostatų aiškiai nesilaikoma.

Apibendrinant galima teigti, kad neretais atvejais, įgyvendindamas trivialaus pobūdžio siekiamybę į savaip suprantamą informaciją, tačiau apeidamas pareigą, viešosios informacijos rengėjas ar platintojas, žurnalistas pažeidžia žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo principą, teisę į sveikatos informacijos konfidencialumą. Šiais atvejais tenka suabejoti, ar korektiškai remiamasi visuotiniu interesu.

Žiniasklaida neturi teisti žmogaus. Kad žmogų nuteisti gali tiktai teismas, pripažįstama, tačiau praktikoje dažnai žmogus žodžiu ar vaizdu pasmerkiamas ir netgi nuteisiamas. Tam tikrą skundų, adresuotų žurnalistų etikos inspektoriui, dalį sudaro skundai iš įkalinimo įstaigų. Šių skundų bendrinis požymis, kad viešojoje informacijoje apie įvykius pateikiami netikslūs faktai, painiojamas įtariamojo padarius nusikalstamą veiką, kaltinamojo bei nuteistojo procesinė padėtis. Čia būtina paminėti ir tai, kad vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutartimi, asmuo darydamas nusikalstamas ar kitas teisei prieštaraujančias veikas, neturi ir negali tikėtis privatumo⁷³. Europos žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Ludi V. Switzerland*, labai panašiai konstatavo, kad valstybės institucijų kišimasis į nusikaltimą darančio asmens privačius telefoninius pokalbius nėra Konvencijos 8 straipsnio, garantuojančio teisę į privatumą, pažeidimas⁷⁴.

Remdamasis Visuomenės informavimo įstatymo nustatyta kompetencija, žurnalistų etikos inspektorius nemaža šių reiškinių įvertino savo sprendimais, analizavo juos susitikimuose su vadovais, savininkais, prodiuseriais, žurnalistais, teikė pasiūlymus bei rekomendacijas griežtai laikytis 14 straipsnio trečios dalies nuostatų, kad „informacija apie privatų gyvenimą gali būti skelbiama be žmogaus sutikimo tais atvejais, kai informacijos paskelbimas nedaro žalos asmeniui arba kai informacija padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas, taip pat kai informacija yra pateikiama nagrinėjant bylą atviraime teismo procese. Be to, informacija apie viešojo asmens (valstybės politikų, valstybės tarnautojų, politinių partijų ir visuomeninių organizacijų vadovų bei kitų visuomeninėje ir politinėje veikloje dalyvaujančių asmenų) privatų gyvenimą gali

⁷² Lietuvos respublikos žmogaus audinių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas // Žin., 1996, Nr. 116-2696.

⁷³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198 straipsnio 1 ir 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2000, Nr. 39-1150;

⁷⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje 17/1991/269/340 Ludi v. Switzerland. A, Nr. 238- <http://www.echr.coe.int>.

būti skelbiama be jo sutikimo, jeigu ši informacija atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes“⁷⁵.

Būtina pažymėti, kad Konstitucinis Teismas teisės į privatų gyvenimą apsaugą susiejo su asmens garbės ir orumo apsauga. 1999 m. spalio 21 d. Konstitucinio Teismo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nuarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ nustatė, kad teisė į privatų gyvenimą apima privatų, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją. Savavališkai ir neteisėtai kišantis į žmogaus privatų gyvenimą kartu yra kėsinamasi į jo garbę bei orumą⁷⁶. Toks privataus gyvenimo bei garbės ir orumo apsaugos sutapatinimas gali būti aiškinamas tuo, kad Konstitucijos 22 straipsnio, kuris skirtas žmogaus privataus gyvenimo apsaugai, ketvirtojoje dalyje numatyta, kad „Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsinimosi į jo garbę ir orumą“⁷⁷. Tačiau teismų praktika ir Civilinis kodeksas atskyrė šias dvi teises kaip savarankiškas asmens neturtines teises. Jau buvo minėta, kad Civilinio kodekso 2.23 straipsnyje numatyta teisė į privatų gyvenimą ir jo slaptumą, o asmens garbės ir orumo gynimas numatytas Civilinio kodekso 2.24 straipsnyje⁷⁸.

Europos Žmogaus Teisių Teismas pateikdamas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos interpretaciją byloje Tammer prieš Estiją ne tik atskleidė, kaip sunku balansuoti ir nepažeisti žodžio laisvės ir asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą, bet ir vienareikšmiškai susiejo asmens privatų gyvenimą su asmens reputacijos pažeidimu. Šis konfliktas prasidėjo dėl to, kad Talino miesto teismas pareiškėją, estų dienraščio Postimees žurnalistą ir leidėją Tammer, nuteisė už p. Vilja Laanaru įžeidimą. Įžeidimas pasireiškė tuo, kad pareiškėjas imdamas interviu iš kito žurnalisto pastarajam uždavė klausimą apie p. Vilja Laanaru, kuriame buvo įžeidžiančių žodžių apie šią moterį. Žurnalistas ir leidėjas Tammer pateikė peticiją Europos Žmogaus Teisių Teismui prieš Estiją dėl to, kad, jo nuomone, Estija pažeidė Konvencijos 10 straipsnį, garantuojantį teisę turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Europos Žmogaus Teisių Teismas nustatinėdamas aplinkybes ar įsikišimas į saviraiškos laisvę buvo numatytas įstatymo, ar

⁷⁵ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Žin., 1996. Nr. 71-1706;

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 1999. Nr. 90-2662;

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992. Nr. 33-1014;

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Žin., 2000. Nr. 74-2262.

turėjo tikslą apsaugoti vertybes, numatytas Konvencijos 10 straipsnio antrojoje dalyje, ar įsikišimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje, susiejo asmens privatų gyvenimą su asmens reputacijos pažeidimu. Teismas pasakė, kad tikslas, dėl kurio Estija galėjo įsikišti į pareiškėjo saviraiškos laisvę, buvo numatytas Konvencijos 10 straipsnio antrojoje dalyje, ir kad pareiškėjo nuteisimas atitiko teisėtą tikslą ginti p. Vilja Laanaru teises ir reputaciją. Teismas taip pat nustatė, kad Estijos įsikišimas į pareiškėjo saviraiškos laisvę buvo būtinas demokratinėje valstybėje, siekiant apginti p. Vilja Laanaru teisę į privatų gyvenimą ir jos reputaciją. Teismas 2001 m. vasario 6 d. sprendimu vienbalsiai pripažino, kad nubausdama Tammer Estija nepažeidė Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos.

Visiškai atskirti žmogaus teisės į privatų gyvenimą nuo garbės ir orumo gynimo nereikėtų, nes kišantis į žmogaus privatų gyvenimą kartu yra kėsiamasi į jo garbę ir orumą. Abi šios asmeninės neturtinio pobūdžio teisės yra glaudžiai susijusios. Tačiau paskleidus informaciją apie asmens privatų gyvenimą įstatymai nenumato asmens teisių gynimo formos – paneigimo, todėl netaikoma išankstinė neteisminė bylos sprendimo tvarka. Tokiu atveju asmens teisės ginamos nepriklausomai nuo to, ar informacija žemina asmens garbę ir orumą, ar ne⁷⁹.

Lietuvos žiniasklaida šiandien gali naudotis gana plačia, Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtinta, spaudos ir žodžio laisve, taip pat turi pakankamai geras ekonomines sąlygas. Ir vis dėl to Lietuvos teismuose kasmet yra iškeliama bylos dažniausiai dėl asmens garbės ir orumo gynimo, taip pat teisės į privatų gyvenimą pažeidimo bei teisės į atvaizdą gynimo. Tačiau dar ir dabar nemaža dalis žurnalistų, redaktorių ir leidėjų vadovaujasi nuostata, kad laikraštis, žurnalas ar radio, televizijos stotis gyvuos ir uždirbs pinigus, jeigu nuolat skelbs apie skandalus ir sensacijas, rašys apie paskalas, žinomų žmonių privatų gyvenimą be jokių moralės ar etikos apribojimų.

Pastaraisiais metais ypač išpopuliarėjo tokios laidos kaip „TV pagalba“, „Farai“, „Komanda“, kuriose TV žurnalistai išuliai veržiasi į asmenų privatų gyvenimą, naudodamiesi tuo, kad dažnai filmuojami asmenys nežino savo teisių. Visuomenės informavimo priemonės veikia ir globalinės tendencijos, kurioms atsispirti nepajėgios net šimto metų tradicijas turinčios valstybės: visuomenei reikia daugiau pramogų, o informacijos yra daugiau, nei žmogus gali aprėpti, atsirinkti, kas išties svarbu, o kas nelabai, sunku net profesionalams.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7(1) straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“ ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7(1) straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas, apžvalga // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis. Teismų praktika. Nr. 9. 1998. P. 98.

2006 m. lapkričio 6 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės N. K. kasacinį skundą dėl Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo 2005 m. lapkričio 16 d. sprendimo ir Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 6 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės N. K. ieškinį atsakovams UAB „TV grupė“, UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“ dėl teisės į privatų gyvenimą gynimo⁸⁰.

Ieškovė nurodė, kad 2002 m. vasario 20 d. LNK televizijos laidoje „Pavojinga zona“ buvo paskelbta informacija apie jos privatų gyvenimą ir parodytas jos atvaizdas. Informacija paskleista žeminant, menkinant ją, iškraipant gyvenimo faktus. Laidoje paskelbta, kad ji yra 18 metų mergina, lankanti Muno sektą, paslaptinę rytiečių organizaciją, Lietuvoje verbuojančią jaunas merginas, taip pat nurodyta, kad ieškovė yra dingusi. Laidoje jos asmenybė pateikta taip: „N. yra našlaitė, ji gauna labai didelę pašalpą, kuri yra maždaug 500 Lt; ji yra auka, nes tokią mergaitę pasiimti, praplauti jai smegenis yra lengva; ji yra jų nuosavybė, jie daro su jos kūnu ką nori, su jos protu ką nori“. Tokio pobūdžio žinios ieškovę pribloškė. Ji yra savarankiška, laisva asmenybė, turinti teisę į privatų gyvenimą. Atsakovai, paskleidę žinias apie ieškovę, pažeidė jos konstitucinę teisę į privatų gyvenimą. Ji nėra dingusi, nėra auka ar prekė, kurios kūnas ir protas pavergti kažkieno tikslams įgyvendinti, ji nėra jokios sektos narė, nesusijusi su jokia organizacija, keliančia pavojų visuomenei.

Ieškovė Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.23 straipsnio pagrindu prašė: 1) pripažinti, kad atsakovai UAB „TV grupė“ ir UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“ 2002 m. vasario 20 d. LNK televizijos laidoje „Pavojinga zona“ pažeidė jos teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą; 2) priteisti jai iš atsakovų solidariai 50 000 Lt neturtinės žalos atlyginimą.

Šioje byloje Kasacinis Teismas pažymėjo, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas, gindamas Konvencijoje nustatytas žmogaus teises, priima sprendimus, kuriais pripažįsta teisės pažeidimą. Teisės pažeidimo pripažinimas neretai pripažįstamas vieninteliu ir pakankamu asmens pažeistų teisių gynimo būdu. Jeigu Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažįsta, kad asmuo patyrė neturtinę žalą, kurią nepakankamai atlygina teisės pažeidimo pripažinimas, tai be teisės pažeidimo pripažinimo tokiam asmeniui priteisiama neturtinė žala. Tai rodo, kad teisės pažeidimo pripažinimas teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje yra savarankiškas asmens teisių gynimo būdas ir jis yra galimas, atsižvelgiant į asmens valią dėl pažeistų teisių gynimo ribų. Jeigu ieškovas ieškinyje tokį

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje N.K. prieš UAB „TV grupė“, UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“ (pranešėjas A.Norkūnas) Nr. 3K-3-569/2006, kategorija 26.7.

prašymą suformuluoja, tai dėl tokio prašymo išsprendimo teismas turi pasisakyti sprendimo rezoliucinėje dalyje. Teismas išaiškino, kad fizinio asmens privatus gyvenimas apima tokias vertybes kaip asmens atvaizdą, vardą, kitus asmens duomenis (pavardę, asmens kodą, veiklą, pomėgius, draugų pasirinkimą ir kt.).

Asmens privataus gyvenimo pažeidimas yra tada, kai informacija apie privatų gyvenimą skelbiama be asmens sutikimo, išskyrus įstatyme nustatytus atvejus, kai skelbti tokią informaciją galima be sutikimo. Žinios apie asmens privatų gyvenimą skelbiamos tik paties pilnamečio veiksniaus asmens sutikimu, bet ne kitų, nors ir su juo artimai susijusių asmenų valia. Asmens privataus gyvenimo pažeidimu laikomi atvejai, kai be asmens sutikimo ir nesant įstatyminio pagrindo įsibraunama į sritį, į kurią įsikišti pašaliniais draudžiama, arba pažeidžiamos įstatymais leidžiamos įsikišimo sąlygos ar ribos. Svarstant, ar pažeistas asmens gyvenimo privatumas, neturi reikšmės, ar žinios yra teisingos, t. y. ar jos atitinka tikrovę, paprastai neturi reikšmės žinių pobūdis – ar jos neutralaus turinio, ar žemina asmens garbę ar orumą.

Byloje buvo nurodyta, kad informaciją renkantys asmenys, televizijos laidų rengėjai ir transliuotojai, atsakantys už jų turinį, gali naudotis saviraiškos laisve ar teise informuoti visuomenę, laikydamiesi įstatymų nustatytų reikalavimų, sąlygų ir apribojimų. Jie turi užtikrinti, be kita ko, asmens orumo ir teisių apsaugą, kiek tai būtina demokratinėje visuomenėje. Pagal Lietuvos respublikos civilinio kodekso 2.23 straipsnio 3 dalį leidžiama skleisti informaciją apie privatų asmens gyvenimą, jeigu tokios informacijos skleidimas atitinka teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą tokią informaciją žinoti. Ar egzistuoja toks interesas, sprendžiama, atsižvelgiant į asmens einamas pareigas ir padėtį visuomenėje. Byloje nenustatyta, kad ieškovė eina pareigas, dėl kurių visuomenei būtų suinteresuotumas žinoti jos asmeninius duomenis, buvimo vietą, užsiėmimą ir jo pobūdį. Padėtis visuomenėje suprantama plačiau, negu kaip asmens veikla ar pareigos.

Teisės literatūroje ir praktikoje pripažįstama, kad gali būti pateisinamas stiprus trumpalaikis susidomėjimas konkrečiu asmeniu dėl jo veiklos ar su juo susijusio įvykio. Šiuo atveju turi būti išsaugotas įsikišimo į asmens privatumą proporcingumas visuomenės pagrįstam interesui. Privataus informacijos rengėjo ir skleidėjo tikslai supažindinti visuomenę su informacija apie jaunų merginų įtraukimą į tam tikrų organizacijų veiklą ir galimu nelegaliu jų išvežimu į užsienį yra visuomenei aktualus klausimas ir gali būti diskutuojamas. Diskusijos iniciatoriai turi pasverti, ar ši problema gali būti iškeliama ir plėtojama neatskleidžiant konkretaus asmens privačių duomenų (atvaizdo, vardo, pavardės, gyvenamosios vietos, darbo ar veiklos, kt.), iš kurių jis identifikuojamas.

Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad atsakovai televizijos laidoje, prisidengdami visuomenės susidomėjimu aktualia tema, viešai paskleidė žinias apie ieškovės privatų gyvenimą ir šis paskleidimas neatitiko Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.22 ir 2.23 straipsnių reikalavimų.

Didelį vaidmenį viešai paskelbtos informacijos turiniui atlieka žurnalistų profesinė etika ir taisyklės. Padorumo ar sąžiningumo kriterijų neįmanoma reglamentuoti įstatymu. Tuo tarpu asmens teisė į privatų gyvenimą reglamentuota tiek nacionalinių, tiek tarptautinių teisės normų, kurių nuostatos dažnai nėra pakankamos tam, kad užtikrinti asmenų teises bei teisėtą visuomenės interesą žinoti. Todėl geriausiai žurnalistų profesinės etikos taisyklės atspindi visuomenės informavimo priemonių atstovų savanoriškai priimtuose etikos ar veiklos kodeksuose. 2005 m. balandžio mėnesį žurnalistų ir leidėjų organizacijų atstovų susirinkime buvo patvirtintas naujos redakcijos Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas⁸¹, tačiau tai, kaip bus laikomasi šio etikos sąvado normų, priklauso ir nuo pačių jį priėmusių visuomenės informavimo priemonių. Taigi įsipareigojimas laikytis etikos normų didžiaja dalimi priklauso nuo pačių viešosios informacijos rengėjų, platintojų bei žurnalistų geros valios.

⁸¹ Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimas "Dėl naujos redakcijos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso paskelbimo", 2005 m. birželio 10 d. // Informaciniai pranešimai. 2005. Nr. 47-435.

VI. TEISĖ Į PRIVATUMĄ GARANTUOJAMA TARPTAUTINIŲ LYGMENIU

Atsižvelgdama į tai, kad žmonėms būdingo orumo ir lygių bei neatimamų teisių pripažinimas yra laisvės, teisingumo ir taikos pasaulyje pagrindas Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja 1948 m. gruodžio 10 d. pirmą kartą teisę į privatų gyvenimą įtvirtino tarptautiniu mastu priimdama Visuotinę Žmogaus teisių deklaraciją. Jos 12 straipsnyje skelbiama, kad „Niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, jo buto neliečiamybę, susirašinėjimo slaptumą, kėsینimosi į jo garbę ir orumą. Kiekvienas žmogus turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba tokių pasikėsinimų“⁸².

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas 1991 m. kovo 12 d. nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos prisijungimo prie Tarptautinės žmogaus teisių chartijos dokumentų“⁸³ įsipareigojo laikytis Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos.

Visa eilė tarptautinių teisės aktų žmogaus teisių srityje pateikia specifinę nuorodą į šią asmens teisę:

1966 m. gruodžio 16 d. Jungtinių Tautų generalinės Asamblėjos priimto Tarptautinio pilietinių ir Politinių teisių pakto 17 straipsnyje teigiama, kad „Niekas neturi patirti savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, jo būsto neliečiamybę, susirašinėjimo slaptumą, neteisėto kėsинimosi į jo garbę ir orumą. Kiekvienas asmuo turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba tokių pasikėsinimų“⁸⁴.

Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas Lietuvos Respublikos atžvilgiu įsigaliojo 1992 m. vasario 20 d.

1989 m. lapkričio 20 d. priimta Jungtinių Tautų vaiko teisių apsaugos konvencija šiuo aspektu vartoja beveik identišką kalbą. Jos 16 straipsnyje numatyta, kad „Nė vienas vaikas neturi patirti savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimos gyvenimą, būsto neliečiamybę,

⁸² V.Vadapalas. Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija // Eugrimas. V., 2003. P. 181;

⁸³ Lietuvos Respublikos aukščiausiosios Tarybos 1991 m. kovo 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prisijungimo prie tarptautinės žmogaus teisių chartijos dokumentų“ // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys. Lietuvos respublikos Aukščiausioji Taryba. Vilnius, 1991. T. 3;

⁸⁴ V.Vadapalas. Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija // Eugrimas. V., 2003. P. 202.

susirašinėjimo paslaptį arba neteisėto kėsینimosi į jo garbę ir reputaciją. Vaikas turi teisę nuo tokio kėsimosi ar kėsинimosi būti įstatymo ginamas⁸⁵.

Pirmą kartą teisė privatų gyvenimą tampa įgyvendinama priverstine tvarka regioniniu lygmeniu 1950 m. lapkričio 4 d. priėmus Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, kuri Lietuvos Respublikos atžvilgiu įsigaliojo 1995 m. birželio 20 d. Ši Konvencija buvo priimta atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1948 m. gruodžio 10 d. paskelbtą Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją.

Jau buvo minėta, kad glausta teisės į privatų gyvenimą koncepcija Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje yra išreikšta 8 straipsnyje – Teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą⁸⁶. Konvencijai įsigaliojus Lietuvos Respublikos atžvilgiu, mūsų valstybė įsipareigojo nacionaliniuose įstatymuose nustatyti žmogaus teisės į privatų gyvenimą gynimo būdus bei užtikrinti asmeniui teisminę gynybą šios teisės pažeidimo atveju. Vadinasi, teisė į privatų gyvenimą turi būti ginama ne tik viešosios teisės srityje, bet ir privatinės teisės reguliuojamuose santykiuose, taigi ir visuomenės informavimo srityje, kurioje laikraščiai ir žurnalai, radijo ir televizijos stotys dažniausiai yra privatinės teisės subjektai⁸⁷. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija išsiskiria iš kitų tokio pobūdžio tarptautinių sutarčių, nes joje numatytas veiksmingas jos įgyvendinimo mechanizmas. Asmuo, kurio teisė į privatų gyvenimą, numatyta Konvencijos 8 straipsnyje, yra pažeista ir kuris mano, kad ši teisė nėra tinkamai ginama jo valstybėje, gali kreiptis į Europos Žmogaus Teisių Teismą.

Teisė į privatų gyvenimą reglamentuoja ir Europos Tarybos Ministrų komitetas. Lietuvos Respublikos Seimas 2001 m. vasario 20 d. priėmė įstatymą „Dėl Konvencijos dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) su Europos Tarybos Ministrų komiteto priimtomis pataisomis ratifikavimo“⁸⁸. Siekiant apsaugoti žmogaus teisę į privatų gyvenimą daugelyje gyvenimo sričių, Europos Tarybos Ministrų komitetas yra priėmęs tokias rekomendacijas kaip rekomendacija Nr. (87)15 dėl asmens duomenų naudojimo policijos sektoriuje, rekomendacija Nr. R (81)1 dėl automatizuotų duomenų bankų nuostatų, rekomendacija Nr. (95)4 dėl

⁸⁵ Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // Žmogaus teisės. Jungtinių Tautų dokumentai. 2000. P. 119;

⁸⁶ V. Vadapalas. Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija // Eugrimas. V., 2003. P. 226;

⁸⁷ L. Meškauskaitė. Žiniasklaidos teisė. V., 2004. P. 223;

⁸⁸ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Konvencijos dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) su Europos Tarybos Ministrų komiteto priimtomis pataisomis ratifikavimo“ // Žin., 2001. Nr. 32-1055.

privatumo apsaugos telekomunikacijų paslaugų srityje, rekomendacija Nr. R (99)5 dėl privataus gyvenimo gynimo internete, rekomendacija Nr. R (2000)6 dėl viešųjų asmenų statuso Europoje⁸⁹.

Būtina pažymėti, kad Europos sąjungoje vyksta nenutrūkstamas teisės vystymo procesas, pasireiškiantis unikalios jurisprudencijos kūrimu, Europos Žmogaus teisių Teismui sprendžiant konkrečias bylas ir kartu aiškinant Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos bei jos protokolų normas. Šis Teismas jau nuo pat pradžių rodė didelę iniciatyvą teisės į privatų gyvenimą apsaugos srityje. Ir jei daugelio anglo-saksų ir prancūzų autorių, asmens teisė į asmeninio gyvenimo pagarbą suprantama kaip asmens teisė gyventi kaip tinkamam, apsisaugant nuo visuomenės. Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuluota koncepcija teigia, kad asmens teisė į asmeninio gyvenimo pagarbą nesibaigia čia. Ji taipogi apima tam tikru laipsniu teisę nustatyti, užmegzti ir vystyti, plėtoti santykius su kitais asmenimis, ypačingai emocinėje sferoje – savo asmeniškumo plėtojimui ir realizavimui. Teismas peržiūrėjęs valstybių narių nacionalinius teisės aktus, nubaudė kai kurias valstybes už tai, kad šios tinkamai nereguliuojo valstybinių institucijų ir privačių asmenų vykdomo telefoninių pokalbių pasiklausymo. Jis 8 straipsnio taikymo ribas išplėtė už valstybinių institucijų neteisėtų veiksmų ir pritaikė privatiems asmenims, jeigu valstybė privalėjo uždrausti tokius neteisėtus veiksmus.

Amerikos žmogaus teisių konvencija šią teisę įtvirtina panašiomis sąvokomis kaip ir 1948 m. Visuotinė Žmogaus Teisių Deklaracija. 1965 m. Amerikos Valstybių Organizacija paskelbė Amerikos Žmogaus teisių ir pareigų deklaraciją, kuri taipogi įtvirtino šią teisę.

Asmens privatumo pagarbos ir apsaugos interesas ypatingai išryškėjo 1960, 1970 - aisiais metais informacinių technologijų augimo įtakoje. Kompiuterinių sistemų suteikiamos naujos asmens duomenų ir jo veiksmų priežiūros galimybės, asmeninės informacijos rinkimo, kaupimo, saugojimo ir naudojimo perspektyvos iššaukė šių reiškinų sureguliuojimo ir pažabojimo būtinybę. Moderniosios įstatymų leidybos pavyzdys – pirmasis pasaulyje Hesseno žemės Vokietijoje 1970 m. asmens duomenų apsaugos įstatymas. 1973 m. panašų įstatymą priėmė Švedija, 1974 m. – JAV, 1977 m. – Vokietija, 1978 m. – Prancūzija.

Iš šių nacionalinių teisės šaltinių išsirutuliavo du pagrindiniai tarptautinės teisės aktai:

- Europos Tarybos 1981 m. priimta Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr.108)⁹⁰;

⁸⁹ Europos Tarybos tinklalapis - : <http://www.legal.coe.int/dataprotection/>.

- Rekomendacija dėl Asmens privatumo apsaugos ir asmens duomenų judėjimo tarp valstybių narių Gairių, kuri buvo priimta EBPO Tarybos 1980 m. rugsėjo 23 d.⁹¹

Tarybos rekomendacijos nėra teisiškai privalomos ir greičiau išreiškia politinę, moralinę valstybių narių valią ir įsipareigojimus. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Taryba rekomendavo, kad valstybės narės savo nacionalinėje įstatymų leidyboje atsižvelgtų į principus, užtikrinančius privatumo apsaugą ir individo laisves, įtvirtintus Gairėse, kad jos stengtųsi pašalinti, arba nekurtų, vardan privatumo apsaugos, nepagrįstų kliūčių tarptautiniams duomenų srautams ir kad jos bendradarbiautų tarpusavyje, įgyvendinant Gairių nuostatas. Gairės yra visuotinai pripažintos kaip tarptautiniu lygmeniu priimtinas ir technologiniu atžvilgiu neutralus privatumo apsaugos principų rinkinys, kuris išlaikė daugiau nei 25 m. testą. Jos taikomos bet kokiai informacijai, susijusiai su identifikuotu ar identifikuotinu asmeniu (duomenų subjektu), tai yra kurio tapatybė yra nustatyta ar gali būti nustatyta. Jos taikomos tiek privačiam, tiek ir viešajam sektoriui, visoms kompiuterizuoto asmens duomenų tvarkymo sistemoms ir priemonėms (pradedant lokaliais kompiuteriais, baigiant pasauliniais tinklais) ir apima bet kokią asmens duomenų tvarkymą ar naudojimą.

Šie du dokumentai suformuoja elektroninės informacijos ir duomenų tvarkymo taisyklių branduolį, kurį priėmė ir savo vidaus teisėje realizavo dauguma pasaulio valstybių.

Susirūpinimas dėl asmens privatumo šiuo metu yra kur kas didesnis nei bet kada anksčiau istorijos bėgyje. Bendrai, pasaulio populiacija išreiškia baimę dėl pasikėsimo į jų privatumą. Tokiu būdu nacionaliniai įstatymų leidybos organai priversti sparčiai priimti nacionalinius aktus, bent kiek apsaugančius asmenis nuo tokių pavojų.

⁹⁰ 1981 m. Strasbūro konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu. Pagrindinės Europos Tarybos sutartys. - Vilnius: Europos Tarybos informacijos ir dokumentacijos centras, 2000;

⁹¹ 1980 m. rugsėjo 23 d. EBPO Rekomendacija dėl asmens privatumo apsaugos ir asmens duomenų judėjimo tarp valstybių narių gairių. EBPO svetainė <www.oecd.org/dsti/sti/it/secur/prod/PRIV-EN.htm>.

VII. VISUOMENĖS INFORMAVIMAS IR PRIVATAUS GYVENIMO APSAUGA

Kai kurios Europos Sąjungos šalys, praėjusios visiškos informacijos laisvės, be jokių apribojimų ar draudimų, etapą, vėl grįžta prie tam tikros „cenzūros“ sąvokų, transliavimo laiko ribojimo ar „švaraus turinio“ reikalavimų (angl. „*white-list information*“) ir panašių nepilnamečių apsaugos priemonių. Šios priemonės ir griežti įpareigojimai viešosios informacijos rengėjams yra seniai įtvirtinti Europos Sąjungos šalių teisės aktuose, veiklos kodeksuose. Dabar yra galvojama apie vieningą Europos audiovizualinės politikos koncepciją ir sutelktas pastangas bei pajėgas šios svarbios srities reglamentavimui.

1995 metais Lietuva ratifikavo Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją⁹². Valstybė įsipareigojo apsaugoti vaiko teises, ginti jo interesus ir žmogišką orumą, užtikrinti vaiko gerovę. Vaikai turi teisę būti ypač globojami ir remiami, apsaugoti nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ir psichologinio smurto, kankinimo, konfliktų, įžeidimų ir patyčių, bet kokio piktnaudžiavimo, priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo, nežmoniško, grubaus, vaiko orumą žeminančio suaugusiųjų elgesio, bausmių. 2000 metais Lietuva ratifikavo Europos konvenciją dėl televizijos be sienų⁹³.

2002 m. rugsėjo 18 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas⁹⁴.

Visuomenės informavimo sritis, deja, kartais ir puiki tribūna paskelbti asmens garbę ir orumą žeidžiančią informaciją, atskleisti jo privataus gyvenimo aplinkybes, nepaisant asmens sutikimo. Dažni pasisakymai apie tai, kad spaudos laisvės yra varžomos tik tuščias muilo burbulas, nes niekas mūsų demokratinėje šalyje nesikėsina į žodžio laisvę. Tačiau ar laisvas tas savininkas, tas leidėjas, kuris tendencingai nespausdindamas ar nutylėdamas sau neparankų žodį, varžo kitų saviraiškos laisvę ir žmogaus teises? Tas, kuris neužtikrina atsakymo teisės, neskelbia paneigimų, klaidų atitaisymų? Tas, kuris mano, kad įstatymo vykdymas – visų kitų, tačiau ne jo pareiga?

Ypač skaudžias pasekmes sukelia viešai paskelbtos žinios apie žmogaus sveikatos būklę, ligas, kitą asmens sveikatos informaciją.

Štai pavyzdys iš didžiausio ir populiariausiu vadinamo dienraščio „Lietuvos rytas“ kronikos. 2001 m. sausio 31 d. šiame dienraštyje buvo išspausdintas straipsnis „Pasvalio kaimus paralyžiavo

⁹² 1995 m. liepos 3 d. ratifikuota Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // Žin., 1995, Nr. 60-1501;

⁹³ 2000 m. vasario 17 d. ratifikuota Europos konvencija dėl televizijos be sienų // Žin., 2000, Nr. 29-805;

⁹⁴ 2002 m. rugsėjo 10 d. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas Nr. IX-1067//Žin., 2002. Nr. 91-3890.

mirties baimė: nuošalios Lietuvos vietovės gyventojai atsidūrė AIDS grėsmės gniaužtuose”.⁹⁵ Publikacijoje paskelbta informacija perspausdinta kelių rajonų laikraščiai. Straipsniuose be menkiausių skrupulų buvo minimos asmenų, sergančių arba infekuotų ŽIV, pavardės, gyvenamosios vietos, taip pat pateikti tikrovės neatitinkantys teiginiai. Nesunku suprasti artimųjų bei aplinkinių žmonių reakciją, tačiau sunku įvardinti asmenims padarytą neturtinę žalą. Paminėtina, kad 2001 m. liepos 19 d. Vilniaus m. 3 apylinkės teismas, išnagrinėjęs civilinę bylą dėl ieškovo teisės į privatų gyvenimą, garbės ir orumo gynimo bei žalos atlyginimo išieškojimo, nusprendė ne tik įpareigoti atsakovą UAB „Lietuvos rytas” artimiausiam dienraščio numeryje paskelbti paneigimą, bet ir konstatuoti, jog dienraštyje „Lietuvos rytas” 2001 m. sausio 31 d. išspausdintame straipsnyje „Pasvalio kaimus paralyžiavo mirties baimė: nuošalios Lietuvos vietovės gyventojai atsidūrė AIDS grėsmės gniaužtuose” be ieškovo sutikimo buvo paskelbti teiginiai apie jo sveikatą, taip pat išieškoti iš atsakovo žalos atlyginimą. Pažymėtina, jog dienraštyje „Lietuvos rytas” paneigimas buvo atspausdintas tik 2002 m. vasario 22 d.⁹⁶

Tačiau net ir po teismo įpareigojimo įvykdymo 2002 m. balandžio 20 d. kitoje visuomenės informavimo priemonėje, turinčioje sąsajų su dienraščiu „Lietuvos rytas” – „Panevėžio ryte” – pasirodė rezonansinis straipsnis „Tiltus į mirtį tiesia amorali šeima”, tik šįkart be vardų ir pavardžių⁹⁷. Neatsižvelgiant į tai, iš publikacijoje esančios ir pasikartojančios informacijos nesunku suprasti, kad straipsnio autoriai įvardina tuos pačius asmenis, pateikia tas pačias gyvenimo aplinkybes, naują publikaciją iš esmės paverčia 2001 m. sausio 31 d. dienraštyje „Lietuvos rytas” pasirodžiusio straipsnio tęsiniu. Tai pavyzdys, kai galima teigti, jog praktikoje visuomenės interesas tampa svarbesnis už individualų interesą, o visuomenės interesas bei teisė žinoti – viršesnė už asmens teisę į privataus gyvenimo apsaugą, sveikatos informacijos konfidencialumą. To būti neturėtų.

Aptartas atvejis parodo, jog visuomenės informavimo praktikoje neegzistuoja kelios teisės į informacijos konfidencialumą užtikrinimo grandys – gydytojo ar asmens, žinančio tam tikrą sveikatos informaciją apie kitą asmenį, pareigos neatskleisti konfidencialios informacijos bei žurnalisto pareigos neskelbti tokios informacijos bei žurnalistinės etikos paisymas. Tad susiduriama ne tik su teisine, bet ir etine pareigų nevykdymo problema. Teigiamai vertintina bent tai, kad laikraštyje „Lietuvos rytas” teismo įpareigojimas paskelbti paneigimą nors ne iškart, tačiau vis dėlto atsispindėjo.

⁹⁵ Lietuvos rytas // 2001 m. sausio 31 d., Nr. 25 (3075);

⁹⁶ Lietuvos rytas // 2002 m. vasario 22 d., Nr. 43 (3397);

⁹⁷ Panevėžio rytas // 2002 m. balandžio 20 d., Nr. 90 (2561).

Vadovaudamasis Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio suteikta kompetencija, Žurnalistų etikos inspektorius privalo išsiginčyti į skundus ir pareiškimus dėl garbės ir orumo, dėl teisės į asmeninio gyvenimo privatumą pažeidimų, atlikti tarpinio ikiteisminio ginčų sureguliuojimo vaidmenį, nurodyti konfliktų išėjimo būdus. Be fizinių asmenų, kreipiasi ir įvairios visuomeninės organizacijos bei asociacijos su įvairiausiais pasiūlymais, pradedant Vartotojų asociacijos Valstybinės kalbos grupe ir baigiant daugybės organizacijų atstovais, susibūrusiais į viešosios etikos grupę.

Tačiau 2001 m. lapkričio 5 d. Vilniaus apygardos administracinio teismo teisėjų kolegija viešame teismo posėdyje išnagrinėjo UAB „Laisvas nepriklausomas kanalas“ skundą dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimo panaikinimo. Minėto teismo kolegija nustatė, „jog Inspektorius nėra pareigūnas, į Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimus reaguojantis vien per gautų skundų nagrinėjimą, jo paskirtis platesnė – ginti pagrindinius įstatyme įtvirtintus visuomenės informavimo principus – pakantą, pagarbą žmogui, informacijos rengėjų ir platintojų priedermę ugdyti tautinę kultūrą ir dorovę. Antraip susidarytų šiems principams prieštaraujanti situacija, kai įstatymo laikymąsi prižiūrintis pareigūnas negalėtų reaguoti į aiškius pažeidimus vien dėl to, kad negautas suinteresuoto žmogaus skundas“. Tuo labiau, kad valstybės kišimasis į žiniasklaidos reikalus būtų ir pavojingas, ir neveiksmingas. Taisyklių griežtinimui, pastangoms jas primesti būtų priešinamasi. Einant tokiu keliu, žodžio laisvė nesutvirtėtų, o žurnalistų atsakomybės laipsnis nepadidėtų. Atsakomybę skatina būtent savanoriškas, o ne priverstinis savų taisyklių paisymas. Kitaip tariant, žiniasklaidoje nėra pakaitalo savireguliuojimui.

Vertinant atskirus viešosios informacijos reiškinius, galima motyvuoti visuomenės informavimo priemonių reikšmingumą visuotinai pripažįstamoms moralės ir etikos normoms, aktualumą įvairiausiems visuomenės sluoksniams, valstybės ateičiai. Tuo labiau, kad asmens teisė į privatų gyvenimą Lietuvoje pastebimiausiai pažeidžiama visuomenės informavimo priemonėse.

Jei asmens neturtinės teisės yra pažeidžiamos visuomenės informavimo priemonėse, atsiranda teisinė atsakomybė. Pažeistos teisės gali būti ginamos neteisminiais būdais, tai yra kreipiantis į žurnalistų savireguliuojimo institucijas bei teisę pažeidusias visuomenės informavimo priemones dėl paneigimo, o taip pat pažeistas neturtines teises asmuo gali ginti ir civiliniais teisiniais būdais, tai yra pareiškiant prevencinį ieškinį, reikalaujant paneigti tikrovės neatitinkančius duomenis teismine tvarka, prašant priteisti turtinę bei neturtinę žalą, reikalaujant uždrausti toliau platinti tokią informaciją.

7.1. TEISIŲ Į PRIVATŲ GYVENIMĄ, PAŽEISTŲ VISUOMENĖS INFORMAVIMO PRIEMONĖSE, GYNIMO BŪDAI

Kalbant konkrečiai apie asmens teisės į privatų gyvenimą gynimo būdus būtina pabrėžti, kad naudojimasis šia teise visada yra siejamas su konkrečiu asmens asmenine nuožiūra. Tai reiškia, kad teisė į privatų gyvenimą yra ginama tik tuo atveju, jei asmuo to pats asmeniškai pageidauja⁹⁸. Pats asmuo nustato kokiose ribose jis nori būti paliktas vienas. Asmens sutikimo paviesti informaciją apie savo asmeninį gyvenimą faktas nebus sprendžiamas Kasacinės instancijos teisme, šis faktas nustatinėjamas tik pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose.

Ginant asmens teisę į privatų gyvenimą civilinėse bylose, teisme įrodinėjami penki faktai:

- Informacijos paskleidimo faktas;
- Faktas, kad paskleista informacija yra būtent apie ieškovą;
- Faktas, kad paskleista informacija yra apie žmogaus privatų gyvenimą;
- Faktas, kad informacija paskleista be asmens sutikimo;
- Faktas, kad informacija paskleista nesant teisėto visuomenės intereso.

Ginant šią teisę, neturi reikšmės, ar paskleista informacija atitinka tikrovę, ar yra išgalvota. Šiuo atveju yra svarbus pats įsibrovimo į asmens privatų gyvenimą faktas, kuris gali pasireikšti tiek paskelbus teisingus, tiek ir tikrovės neatitinkančius duomenis⁹⁹. Civilinio kodekso 2.23 straipsnio ketvirtoje dalyje įtvirtinta nuostata, kad „privataus gyvenimo duomenų, nors ir atitinkančių tikrovę, paskelbimas, taip pat asmeninio susirašinėjimo paskelbimas pažeidžiant nustatytą tarką, taip pat įėjimas į asmens gyvenamąjį būstą be jo sutikimo, išskyrus įstatymo nustatytas išimtis, asmens privataus gyvenimo stebėjimas ar informacijos rinkimas apie jį pažeidžiant įstatymą bei kiti neteisėti veiksmai, kuriais pažeidžiama teisė į privatų gyvenimą, yra pagrindas pareikšti ieškinį dėl tokiomis veiksmais padarytos turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo“¹⁰⁰. Civilinio kodekso 2.23 straipsnio pirmoje dalyje nurodoma, kad „informacija apie asmens privatų gyvenimą, gali būti skelbiama tik

⁹⁸ L. Meškauskaitė. *Žiniasklaidos teisė*. V., 2004. P. 249;

⁹⁹ Ten pat. P. 247;

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // *Žin.*, 2000. Nr. 74-2262.

jo sutikimu. Po asmens mirties tokį sutikimą gali duoti jo sutuoktinis, tėvai ar vaikai¹⁰¹. Todėl net ir palanki asmeniui informacija apie jo privatų gyvenimą, gali būti skelbiama tik asmeniui sutikus.

Taigi už pažeistą teisę į asmens privatų gyvenimą galima reikalauti turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo. Kalbant apie turtinės žalos atlyginimą, tai vadovaujantis Civilinio kodekso 6.249 straipsniu į turtinės žalos sampratą įeina ir asmens turėtos išlaidos, ir „negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų“¹⁰². Taip pat reikalinga įrodyti, kad yra priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų, pažeidusių asmens teisę į privatų gyvenimą, ir žalos atsiradimo.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio antroje dalyje skelbiama, kad „asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas“¹⁰³. Civilinio kodekso 6.250 straipsnio pirmoji dalis apibrėžia neturtinės žalos sąvoką, tai yra „asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukretimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais“¹⁰⁴. O vadovaujantis to paties Civilinio kodekso straipsnio antrąja dalimi teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į šiuos kriterijus:

- Žalos padarymo pasekmės;
- Žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį;
- Padarytos turtinės žalos dydį;
- Bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes.

Lietuvos respublikos baudžiamojo kodekso dvidešimt ketvirtasis skirsnis taip pat skirtas asmens privataus gyvenimo neliečiamumui apsaugoti. Tokių pažeidimų, turinčių nusikalstamos veikos požymių, yra tikrai nemažai, tačiau nėra jokių teisminės praktikos apibendrinimų šia tema. Tačiau tam tikras tendencijas galima išvelgti bendrame šmeižimo, įžeidimo ir privataus gyvenimo pažeidimų kontekste. Akivaizdu, kad būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už žmogaus teisių pažeidimus žiniasklaidoje daugiausia galimybių turi tas, kas paskleidė per visuomenės informavimo priemones apie kitą žmogų tikrovės neatitinkančią informaciją, galinčią paniekinti ar pažeminti tą asmenį arba pakirsti pasitikėjimą juo (BK 154 str. – šmeižimas), kas viešai veiksnu, žodžiu ar raštu

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Žin., 2000. Nr. 74-2262;

¹⁰² Ten pat;

¹⁰³ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992. Nr. 33-1014;

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Žin., 2000. Nr. 74-2262.

užgauliai pažemino žmogų (BK 155 str. –įžeidimas), kas be asmens sutikimo viešai paskelbė, pasinaudojo ar kitu asmenų labai panaudojo informaciją apie kito žmogaus privatų gyvenimą, jeigu tą informaciją jis sužinojo dėl savo tarnybos ar profesijos arba atlikdamas laikiną užduotį, arba ją surinko darydamas BK 165 str.(neteisėtas asmens būsto neliečiamumo pažeidimas), 166 str. (neteisėtas susirašinėjimo, kitokių pranešimų, siuntų ar pokalbių telefonu slaptumo pažeidimas), BK 167 str. (neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas) numatytą veiką¹⁰⁵. Baudžiamo proceso kodekso 407 straipsnis (privataus kaltinimo bylos) nustato, kad baudžiamųjų bylų dėl nusikalstamų veikų numatytų 154 straipsnyje (šmeižimas), 155 straipsnyje (įžeidimas), 168 straipsnyje (neteisėtas informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimas ar panaudojimas), procesas pradamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas¹⁰⁶.

Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso keturioliktojo skirsnio „Administraciniai teisės pažeidimai, kuriais kėsiamasi į nustatytą valdymo tvarką“ 214(14) straipsnis numato administracinę atsakomybę už asmens duomenų tvarkymą pažeidžiant Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą, 214(15) straipsnis už valstybės informacinių sistemų duomenų (išskyrus asmens duomenis) rinkimą, kaupimą, saugojimą, papildymą, keitimą, ištrynimą, taisymą, klasifikavimą, sunaikinimą, teikimą arba atsisakymą juos teikti pažeidžiant informacinių sistemų tvarkymą reglamentuojančius teisės aktus, 214(16) straipsnis nustato atsakomybę už duomenų subjekto teisių, nustatytų Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, pažeidimus¹⁰⁷.

Tačiau nežiūrint detalaus asmens neturtinių teisių reglamentavimo, žmogaus teisių gynimo mechanizme yra daug spragų. Taip yra todėl, kad šiuo metu dar yra:

- skubotas norminių aktų rengimų;
- norminių aktų gausa;
- teisininkų, rengiančių projektus, stoka;
- menkas visuomenės teisinis išprusimas;
- požiūris, kad valstybės institucijos aukščiau už žmogų;
- žmonių neįpratimas ginti savo pažeistas teises, naudotis visomis įstatymų suteikiamomis galimybėmis.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius. 2006. P. 124-125;

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Vilnius. 2006. P. 172;

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Vilnius. 2006. P. 174-175.

Belieka tikėtis, kad vis daugiau žmonių suvoks, kad jie visgi turi teisę į savo privatų gyvenimą ir šią teisę, jei ji buvo pažeista, gali apginti teisme. Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės, todėl ir jų pažeidimus yra skaudžiai reaguojama. Šiandien ir tarptautinė teisė, išsiskverbusi į tradicinę valstybių vidaus teisės sferą, ėmė reguliuoti žmogaus teises, jas reglamentuoti bei ginti tarptautiniu lygmeniu. Tačiau kiekviena teisė ir laisvė turi savo ribas, kurias kitų žmogaus teisių ir viešojo intereso labai nustato įstatymas. Teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą baigiasi tada, kai reikia sustabdyti nusikalstamą veiką, užtikrinti kitų asmenų teises arba tada, kai visuomenę reikia apsaugoti nuo valdžios atstovų piktnaudžiavimų.

IŠVADOS

Apibendrinant šį magistro baigiamąjį darbą reikia pastebėti, kad pastaraisiais metais visuomenės informavimo priemonės tapo priklausomos nuo rinkos ir stereotipiško informacijos pateikimo. Todėl žiniasklaidos vartotojui iškilo būtinybė mokėti apsisaugoti ne tik nuo visuomenės informavimo priemonių įtakos formuojant socialinę, politinę ar kitokią nuomonę, bet ir įstatymo numatytais būdais ginti pažeistą asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą.

Darbe buvo atskleistos visuomenės informavimo kontekste kilusios asmens teisės į privatų gyvenimą apsaugos problemos, nurodomi galimi šios teisės gynimo būdai, apžvelgiant tiek teisinius, tiek ir neteisinius teisinius būdus. Atsižvelgiant į tai būtina išskirti ir sistemiskai pristatyti pagrindines šio darbo išvadas:

1. Visuomenės informavimo priemonių laisvė yra neatsiejama nuo socialinės ir teisinės atsakomybės, nes tuomet, kai neveikia teisės normos, nukenčia demokratija, o žmogaus teisės nuvertinamos. Tokios nuostatos išplaukia iš Konstitucijos 25 straipsnio ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio turinio.
2. Visuomeninė informavimo įstatyminio reglamentavimo raidos eigoje žmogaus teisės pamažu tapo ne tik atskiros valstybės, bet ir visos žmonijos vertybe. Žmogaus teisės ir laisvės visuomenės informavimo doktrinoje peržengė konstitucinės teisės instituto ribas ir tampa visos teisinės sistemos pagrindu.
3. Teisė būti paliktam vienam tai kiekvieno asmens interesas, kad jis galėtų išlaikyti asmeninę erdvę, kuri būtų laisva nuo bet kokio išorinio įsikišimo.
4. Nuomonės reiškimo laisvė yra viena iš esminių demokratinės visuomenės pagrindų. Tačiau tiek nacionaliniuose, tiek ir tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtinta saviraiškos laisvė nėra absoliuti teisė, ji gali būti ribojama teisės aktų nustatytais pagrindais.
5. Asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą esmė – asmens teisė pačiam spręsti, kokią informaciją ir kiek jos atskleisti viešai apie savo šeimos santykius, savo lytinį, dvasinį, religinį gyvenimą, sveikatos būklę, kilmę ir t.t. Privatus yra toks žmogaus gyvenimas, kuris

vyksta ne viešumoje, tai sritis, kur asmuo turi teisę būti paliktas vienas ir kur visuomenė neturi teisės kištis.

6. Atsižvelgiant į tai, kad nuo viešųjų asmenų elgesio ir jų priimamų sprendimų priklauso konkrečių žmonių ir visos visuomenės likimas, visuomenė teisėtai ir pagrįstai turi teisę žinoti apie tokių asmenų privataus gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes, jeigu ši informacija atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčius duomenis.
7. Labai svarbu pažymėti, kad visuomenės informavimo priemonėse privalo egzistuoti riba tarp objektyvios būtinybės žinoti ir teisės į privatą gyvenimą, išsaugant asmens individualumą, tam tikrą išskirtinumą visuomenėje bei uždaramą nuo jos.
8. Pastaruoju metu priimti teisės aktai tiek tarptautiniu, tiek Europos Sąjungos mastu atspindi kur kas didesnę susirūpinimą dėl asmens privatumo nei bet kada anksčiau istorijos bėgyje. Bendrai, pasaulio populiacija išreiškia baimę dėl pasikėsinimo į jų privatumą. Tokiu būdu nacionaliniai įstatymų leidybos organai priversti sparčiai priimti nacionalinius aktus, bent kiek apsaugančius asmenis nuo tokių pavojų.
9. Visuomenės informavimo priemonėse pažeista asmens teisė į privatą gyvenimą gali būti ginama civilinės teisės įstatymų nustatyta tvarka, o esant nukentėjusiojo asmens skundai, už teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą pažeidimus gali būti pradėtas ir ikiteisminis tyrimas baudžiamosios teisės įstatymų nustatyta tvarka. Žymią kreipimąsi į Žurnalistų etikos inspektorių dalį sudaro nusiskundimai dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistos asmens teisės į privatumą.

SANTRAUKA

Privatumo pažeidimai visuomenės informavimo priemonėse yra kasdienis reiškinys. Visuomenės informavimo priemonės užuot pateikusios žmonėms daugiau informacijos apie teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą bei jos apsaugos galimybes, dažnai pačios piktnaudžiauja savo teisėmis ir neleistinai skverbiasi į žmogaus privatų gyvenimą. Tokia padėtis yra sąlygota keleto veiksnių – pirma, po sovietmečio laikais nuasmeninto gyvenimo bei menko visuomenės teisinio išprusimo dar juntamas žmonių neįpratimas ginti savo pažeistas teises, naudojantis visomis įstatymų suteikiamomis galimybėmis; antra, dėl milžiniškų informacinių technologijų vystimosi tempų teisės mokslas nebesuspėja tinkamai išnagrinėti ir įvertinti naujai atsirandančių santykių dėl ko teisės normos tik iš dalies sprendžia praktines problemas.

Visuomenės informavimas reikalauja aukštos kultūros, tvirtų moralinių ir etinių pozicijų, pagarbos šalies, tautos ir tarptautiniu mastu pripažįstamoms vertybėms bei moralės normoms. Tai sfera, kuriai turėtų būti nepriimtini siauri privatūs ar grupiniai interesai, noras diegti ir įtvirtinti demoralizuojančią šou verslo „kultūrą“, nesiskaitymą su padorumu, pasityčiojimą iš dorovės ir etikos normų. Visuomenės informavimo priemonių laisvė yra neatsiejama nuo socialinės ir teisinės atsakomybės, nes tuomet, kai neveikia teisės normos, nukenčia demokratija, o žmogaus teisės nuvertinamos.

Asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą esmė – asmens teisė pačiam spręsti, kokią informaciją ir kiek jos atskleisti viešai apie savo privatų gyvenimą ir, kad tokia informacija gali būti skelbiama tik paties asmens sutikimu. Tokiais atvejais, kai ginant asmens teisę į privatų gyvenimą, yra dviejų lygiaverčių konstitucinių vertybių – teisės į privatų gyvenimą ir visuomenės teisės žinoti konfliktas, būtina ieškoti protingos ir sąžiningos šių dviejų teisės ginamų vertybių pusiausvyros. Tačiau kiekviena teisė ir laisvė turi savo ribas, kurias kitų žmogaus teisių ir viešojo intereso labai nustato įstatymas. Teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą baigiasi tada, kai reikia sustabdyti nusikalstamą veiką, užtikrinti kitų asmenų teises arba tada, kai visuomenę reikia apsaugoti nuo valdžios atstovų piktnaudžiavimų.

Vilma Petravičienė

SUMMARY

VIOLATION'S OF RIGHT'S TO PRIVACY IN THE MASS MEDIA SPHERE AND LEGAL REMEDIES OF THE PROTECTION OF THESE VIOLATED RIGHT'S

Offences in private life are daily occurrence. Public information means very often abuse their own rights and in impermissible ways struggle through private lives instead of presenting more information about personal life inviolability and its defence possibilities. This kind of situation has several backgrounds – first of all, after soviet period's deprivation of individual lives and poor legal education of the society it is still felt that people are not used to defend their offended rights, using all possibilities provided by law; secondly, due to enormous information technologies' development pace science of law cannot keep up properly analysing and evaluating newly appeared relations, so standarts of law solve practical problems just for a part.

The information of the society requires high culture level, strong ethic and moral positions, respect to the values and moral norms, recognized on the country's, national and international levels. This is the sphere, where narrow private and group interests, wishes to apply and develop demoralizing show business "culture", abuse of ethic norms should not be acceptable. Freedom of the media is inseparatable from social and legal responsibility, because when standarts of law do not work, democracy suffers and human rights are downgraded.

The essence of the right of personal life inviolability is the right to decide himself/herself what kind and amount of information to reveal about own private life under the condition that such information can be announced just having the permit of the person. In such cases, when person's right of personal life inviolability is being defended, there is conflict of two equal constitutional values – the right of personal life inviolability and society's right to know, so it is important to look for wise and honest ballance of the two defended rights. On the other hand, each right and freedom has its edges, which are indicated in the laws in order to defend public interest and rights of other people. The right of personal life inviolability is expired, when there is need to stop a criminal action, defend rights of other persons and when society has to be defended from abuses of authority's representatives.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Konstitucija ir Konstitucinio Teismo nutarimai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992. Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. Balandžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 1995. Nr. 34-847.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 1997. Nr. 40-977.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 1999. Nr. 90-2662.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198 straipsnio 1 ir 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2000. Nr. 39-1150.

II. Kiti teisės aktai

1. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // Žin., 1995. Nr. 60-1501.
2. Lietuvos Respublikos radio ryšio įstatymas Nr. I-1086 // Žin., 1995. Nr. 102-2278.
3. Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. lapkričio 30 d. nutarimas Nr. I-1111 „Dėl Lietuvos Respublikos radio ryšio įstatymo įgyvendinimo“ // Žin., 1995. Nr. 102-2279.
4. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Žin., 1996. Nr. 71-1706.
5. Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas // Žin., 1996. Nr. 102-2319.
6. Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas // Žin., 1996. Nr. 63-1479.

7. Lietuvos respublikos žmogaus audinių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas // Žin., 1996, Nr. 116-2696.
8. 1996 m. birželio 24 d. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo projektas. Nr.200(6) // Česlovas Juršėnas, Lietuvos Respublikos Seimas.
9. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija // Žin., 2000. Nr. 96-3016.
10. Europos konvencija dėl televizijos be sienų // Žin., 2000. Nr. 29-805.
11. Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymas // Žin., 2000. Nr. 47-1344.
12. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Žin., 2000. Nr. 74-2262.
13. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius. 2006.
14. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Vilnius. 2006.
15. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Vilnius. 2006.
16. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Konvencijos dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) su Europos Tarybos Ministrų komiteto priimtomis pataisomis ratifikavimo“ // Žin., 2001. Nr. 32-1055.
17. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas // Žin., 2002. Nr. 91-3890.
18. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas Nr. IX-1067//Žin., 2002. Nr. 91-3890.
19. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos atlyginimo įstatymas // Žin., 2004. Nr. 115-4284.
20. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Žin., 2006. Nr. 82-3254.
21. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. vasario 9 d. įstatymas Nr. XI-36 „Lietuvos TSR spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas“ // Žin., 1990. Nr. 7-163.
22. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1990 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. I-208 „Dėl Lietuvos radio ir televizijos statuto tvirtinimo“ // Žin., 1990. Nr. 15-424.
23. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1990 m. rugpjūčio 1 d. nutarimas Nr. I-461 „Dėl spaudos leidinių ir videofilmų, skatinančių amoralias nuostatas“ // Žin.,1990. Nr. 23-578.

24. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1990 m. rugpjūčio 22d. nutarimas Nr. I-498 „Dėl spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymo 6 straipsnio nuostatų įgyvendinimo“ // Žin., 1990. Nr. 25-621.
25. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1990 m. rugsėjo 10 d. nutarimas Nr. I-540 „Dėl masinės informacijos priemonių atstovų akreditavimo prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos taisyklių“ // Žin., 1990. Nr. 27-661.
26. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. vasario 6 d. nutarimas Nr. I-2293 „Dėl nepriklausomos masinės informacijos sistemos“ // Žin., 1992. Nr. 7-116.
27. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. spalio 29 d. įstatymas Nr. XI-3670 “Lietuvos Respublikos spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas” // Žin., 1992. Nr. 32-979.
28. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. 552 “Dėl buvusių LKP (SSKP), LKP ir kitų komunistinių organizacijų spaudos organų (žurnalų)” // Žin., 1992. Nr. 6-140.
29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. gruodžio 6 d. nutarimas nr. 534 “Dėl buvusių LKP (SSKP), LKP spaudos organų (miestų bei rajonų laikraščių)” // Žin., 1992. Nr. 6-127.
30. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. sausio 1 d. potvarkis Nr. 5P „Dėl Spaudos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės likvidacinės komisijos sudarymo“// Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 1992. Nr. 5P.
31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. kovo 17 d. nutarimas Nr. 172 „Dėl spaudos kontrolės valdybos“ // Žin., 1992. Nr. 17-464;. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. rugsėjo 10 d. nutarimas Nr. 663 “Dėl masinės informacijos priemonių atstovų akreditavimo prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės taisyklių patvirtinimo“ // Žin., 1992. Nr. 29-887.
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. lapkričio 20 d. nutarimas Nr. 578 “Dėl spaudos leidinių, turinčių erotinį pobūdį, apmokestinimo, taip pat erotinio pobūdžio kono filmų bei videoprogramų, kitų renginių viešo rodymo ir prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos” // Žin., 1992. Nr. 7-183.
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugsėjo 25 d. nutarimas Nr. 1111 „Dėl erotinio ir smurtinio pobūdžio spaudos leidinių, kino filmų ir videofilmų, radio ir televizijos programų platinimo tvarkos patvirtinimo“ // Žin., 1996. Nr. 92-2161.
34. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2001 m. lapkričio 22 d. įsakymas Nr. 382 „Dėl duomenų apie viešosios informacijos rengėjus, platintojus ir jų savininkus pateikimo bei šių

- duomenų skelbimo „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ tvarkos patvirtinimo“ // Žin., 2001. Nr. 99-3572.
35. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2006 m. lapkričio 9 d. įsakymas Nr. ĮV-604 “Dėl duomenų apie vietinių, regioninių arba nacionalinių laikraščių, žurnalų bei informacinės visuomenės informavimo priemonių dalyvių pateikimo bei šių duomenų skelbimo „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Žin., 1996. Nr. 122-4636.
36. Duomenys apie viešosios informacijos rengėjus, platintojus ir jų savininkus // Informaciniai pranešimai. 2003 m. gegužės 24. Nr. 38.
37. Duomenys apie viešosios informacijos rengėjus, platintojus ir jų savininkus // Informaciniai pranešimai. 2004 m. gegužės 14. Nr. 36.
38. Radijo ir televizijos komisijos nuostatai // Žin., 1997. Nr. 25-590.
39. Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimas „Dėl publikacijos „Tiltus į mirtį tiesia amorali šeima“ („Panevėžio rytas“ 2002-04-20 Nr. 90/2561)“, 2002 m. liepos 12 d. // Informaciniai pranešimai, 2002, Nr. 57-255.
40. Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimas „Dėl etikos ir privatumo pažeidimų, pateikiant kriminogeninio pobūdžio informaciją dienraščiuose ir televizijoje“, 2002 m. balandžio 22 d., Nr.16 // Informaciniai pranešimai, 2002, Nr. 33-131.
41. Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimas “Dėl naujos redakcijos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso paskelbimo”, 2005 m. birželio 10 d. // Informaciniai pranešimai. 2005. Nr. 47-435.
42. 1980 m. rugsėjo 23 d. EBPO Rekomendacija dėl asmens privatumo apsaugos ir asmens duomenų judėjimo tarp valstybių narių gairių. EBPO svetainė www.oecd.org/dsti/sti/it/secur/prod/PRIV-EN.htm.

III. Dokumentų rinkiniai

1. Pagrindinės Europos Tarybos sutartys. - Vilnius: Europos Tarybos informacijos ir dokumentacijos centras, 2000.
2. Žmogaus teisės: Jungtinių Tautų dokumentai. Vilnius, 2000.

IV. Specialioji literatūra

1. T.Birmontienė. *Teisės šaltinio sąvoka* // Lietuvos Konstitucinė teisė. Vilnius, 2001.
2. T.Birmontienė, E.Jarašiūnas, E.Kūris, M.Maksimaitis, G.Mesonis, A.Normantas, A.Pumputis, E.Vaitekienė, S.Vidrinskaitė, J.Žilys. *Lietuvos Konstitucinė teisė* // Lietuvos teisės universitetas. Vilnius 2001.
3. L.Tapinas. *Žiniasklaidos bylos Europos Žmogaus Teisių ir Lietuvos teismuose* // Danielius. Vilnius, 2002.
4. V.Vadapalas. *Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija* // Eugrimas. Vilnius, 2003.
5. L. Meškauskaitė. *Žiniasklaidos teisė* // Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2004.
6. E.Šileikis. *Alternatyvi Konstitucinė teisė* // Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2005.
7. L.Meškauskaitė. *Žiniasklaidos pažeistų asmens teisių gynimo būdai* // Teisės problemos. 2005. Nr. 1 (47).
8. S.Warren, L.Brandeis. *The right to privacy* // Harvard Law Review 4. 1890.
9. Prosser W.L. *Cases and Materials on Torts*. – Westbury, New York: The Foundation Press Inc, 1994.
10. M.Civilka. *Asmens duomenų apsauga tarptautinėje ir Europos bendrijos teisėje* – <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas>.

V. Lietuvos teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“ ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas, apžvalga // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis. Teismų praktika. Nr. 9. 1998.

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų klegijos 2004 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje G.Grudzinskienė prieš UAB „Lietuvos Rytas“ (pranešėjas S.Gurevičius) Nr. 3K-3-87/2004, kategorija 20.7.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų klegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje N.K. prieš UAB „TV progrupė“, UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“ (pranešėjas A.Norkūnas) Nr. 3K-3-569/2006, kategorija 26.7.

VI. Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1990 m. gegužės 22 d. *Autronic AG* bylos sprendimas, serijaA, Nr. 178 – <http://www.echr.coe.int>.
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje 17/1991/269/340 *Ludi v. Switzerland*. A, Nr. 238 – <http://www.echr.coe.int>.
- 3...Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. vasario 16 d. byla Nr. 27798/95 *Amann* prieš Šveicariją – <http://www.echr.coe.int>.

VII. Interneto svetainių adresai

1. EBPO Tarybos svetainė - www.oecd.org/dsti/sti/it/secur/prod/PRIV-EN.htm.
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo svetainė - <http://www.echr.coe.int>.
- 3...Europos Tarybos tinklalapis - <http://www.legal.coe.int/dataprotection/>.
4. Vilniaus Universiteto tinklapis - <http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas>.